

N. 2058.

Suhan ja Adele

ehf

armastus ei küsi seisuse järele.

Wälja annud

J. P ä r n.

Keiserliku Amaliku
Ain-kogu kink. 1916.

Tartus.

Schnakenburgi trükk ja tulu.

1879.

Zeichen in Alben

Erklärung der Zeichen

1. 1. 1.

1. 1. 1.

Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused.

Nõ 28.

Scott's Emulsion of Pure Cod Liver Oil

Juhan ja Adele

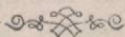
ehf

armastus ei küsi seisuse järelse.

Wälja annub

J. Värn.

Tartus.

Schnakenburgi trükk ja kulu.

1879.

Senfuri poolest lubatud. — Tallinnas, 30. Jaanuaril 1879.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

34307

I.

Suwise päiteje kiired soendasidwad õhuruumi, majade aknad seisidwad lahti, inimesed higistasidwad särki wäel ilma tööta, röömulikud lapsed aga kargasidwad paljaste jalgadega ja ilma mütsita mööda nurme, aasa ja teed. Ka W. linna koolmeister oli oma päewa tööd laste hulgas lõpetanud ja jalutas linna ligidal puistis. Korraga jäi ta seisma ja waatas laste mängu pealt. Kaks tema koolipoissi ja kolmas üks wiisaka näuga poiss lõidwad kumminuna lagedikul.

"Kes see kolmas poiss on, Kaarel?" küsis koolmeister.

"See on Tangu Tõnu poeg alewilt," kostis Kaarel auupakkisult.

"Kas ta juba kuskil koolis käib?" küsis koolmeister.

"Ei käi," wastas Kaarel, "tema ema on wäga waene, ega jõua kooliraha maksta."

"Mis tema nimi on?"

"Poisi nimi on Suhan Tangu ja meie nimetame teda Tangu Suhan."

"Kuule Suhan, kas sina ei taha minu juurde kooli tulla?"

"Miks ep taha, auus koolihärra, aga minu ema ei lase mind kooli."

"Mine peale mängu kodu ja ütle oma emale, et mina sind homsest päewast saadik kooli wõtan ja kooliraha sinule kingin, kui sina wiks usin poiss oled, saad raamatud ka peale kauba, kas tahad kooli tulla?"

"Kül tahan," wastas Suhan, wiskas nuiä käest maha ja tõttas tuhat nelja linna poole.

Kodu tülles kirjendas ta juba kaugele: "Ema, armas ema, homme päew lähen mina kooli, koolmeister kästis mind tulla ja

lubas kooliraha julle ja raamatuid minule kinkida, aga küll mina seal õpin."

"Misjugune koolmeister?" küsis ema, "neid on linnas palju."

"Koolihärra Pink, ehk kuida sina teda nimetad, lahke koolihärra."

"Mine aga siis peale homme kooli, ja kui asi tõsi on, tulen mina härrat warsti tänama."

Selle aja sees oli ka koolitaja Pink kodu jõudnud ja istus oma armsa abikaasa kõrvas aias pengi peal.

"Kuule Emma, homme tuleb minule üks koolipois juurde, olen teda otse linna lähidalt kogemata leidnud."

"No, siis saad veel enne Jaani päewa mõne kopiku tubaka raha," wastas abikaasa.

"Ei armas abikaasa, waid mina tahan veel mõne tubaka raha peale kauba anda, kui laps dieti õpib."

"Siis on jälle mõni uulitsa jooksi, kelle kallal ja oma rammu pead kulutama, ja ehk söimab sind veel wiimaks läbi; oleks wist parem olnud, et teda teiste korjata oleks jätnud."

"Ara pahanda, armas töönepool, poisi nägu ja teha mood tõmbasiwad mind wägewasti tema külge, ja ta waesus äratas mu sees haledust. Eks saa näha, mis tulewik temast teha jõuab."

"Muidu ei oleks minul ühtegi niisuguse inimese armastuse ja iseene ees arasalgamise wasta," wastas koolmeisteri abikaasa, "aga ja tead, kui wähe palka ja saad, ja ise ütled, et su palk surra suur ja elada kassin on, ja kui mina peale lõune kord kohwi tahan keeta, siis urised sina juba suure wäljamineku peale; ka oma lastele ei taha ja miski hinna eest uusi riideid surweks muretseda, waid ütled wanad head küllalt olewat, ehk need küll juba igalt poolt narmendawad."

Koolmeister andis töönepoolele kord mugu ja ütles: "Ara nurise minu kitsikuse üle, aga paremast ei anna minu sissetulek mitte elada; aga see koolipois jääks igaweste rumalaks, kui mina tema peale ei halastaks, ehk tasub minule wiimaks ometigi sugu omast wõlast, mina panen lootust selles tükis Poja peale."

"Dee kuda tunned," wastas abikaasa, "aga ära ilmaaegu kurwasta, et kord kohwi ja laste riietest sinuga julgesin rääkida."

Koolmeister tõusis pengi pealt ülesse, sammus jenna ja tänna ja mõtles abikaasa sõnade üle järele. Ta lapsed jooksiwad tema juurde ja siin paistis selgeste ta filmi, et neil uusi riideid waja

oli, aga poolaasta oli otja minekul ja kufur tühi, kuidas seda weel tänapäeval sadade koolmeistrite juures linnades leitakse.

"Saagu mis saab," mõtles waene mees omas südames, "aga Tangu Zuhani pärast jäewad minu lapsed ka ilma rieteta, temal on weel waesemad hilbud seljas ja mina olen temale kord oma sõna annud. Tulgu ta homme kooli, ta saab minust lah-
keste wasta wõetud."

Õiisel päewal kogusiwad lapsed kooli ja Tangu Zuhan oli nende keskel. Koolmeister katsus tema tarkust, aga ta waenekene ei mõistnud sõna lugeda ega tähte kirjutada, mistu kooli tarkusest ei olnud juttugi. Zuhan oli juba 12 aastat wana, aga pidi seitsme aastaliste hulka astuma ja tähti õppima hakkama. Esi-
meste päewade töö oli küll raske, aga koolmeistri lahkus ja Zuhani wirkus tegiwad imet, Saani päewaks mõistis Zuhan juba mõned sõnad lugeda. Zuhani ema käis koolmeistrit kaks kord tänamas ja kõneles siin juures, kuda tema wiis aastat õnnelikku abielu elanud ja siis oma kalli mehe tulekurma läbi kautanud. Ta pidada nüüd näputööga ennast ja oma poega toitma, mis temale hädase terwise pärast üsna raske olla. "Sumal ja tema abiga minu poeg saawad teile teie waewa wist ükskord tasuma," olid lese wiimjed sõnad, "mina poen wist pea oma armsa mehe kõrwa hauda, seal on kõige parem ase waestelle."

Koolmeister waatas haleda näuga lese järele ja mõtles omas südames, enda laste peale, kellele niisamasugune õnnetus wõis juhtuda.

Zuhan aga õppis wirgasti ja wahetundide ajal tõi ta kool-
meistri abikaasale puid keetmiseks, kui ka wett, ja sõhtu poolel pakkus ta ennast mitu korda appi, aeda rohust puhastama, lillesid kastma j. n. e. ja mõne nädala pärast tänas koolmeistri abikaasa oma meest Zuhani pärast weel pealegi, sest pois aitas tihti ja hea meelega.

Zuhan istus ilma koolirahata kolm aastat kooli pengi peal ja oli selle aja sees kõik ära õppinud, mis ühes linna elementar-
koolis õpetatakse. Küll oli temal himu weel sügavamalle waimu walguje sisse tungida, aga seal tuli jurm walele ja kiskus wägi-
waltjelt wiimse maapealse muretseja Zuhanilt ära. Küll nuttis Zuhani oma ema taga. Surnu matjad kantsiwad ema hauda, ja peale selle ei küsinud keegi enam Zuhani järele.

Zuhan läks kõige esite oma koolmeistri juurde ja kaebas temale oma häda ja kurbust.

"Mis Zumal teeb, on hästi tehtud," vastas koolmeister, "sinu nutt ja kaebamine ei aita siin ühtegi; ja oled nüüd 15 aastat wana, oled minu kooli täiesti läbi käinud, siis ei saa sinul ilmalikus elus just mitte üsna ohalbline tee olema. Mis ameti peale ja kõige enam himustad?"

"Mina tahaksin kaupmeheks saada," vastas Zuhan.

"Selle wastu ei ole minul ühtegi ütlemist, aga mõtle, enne kui sina tõeste selle libeda tee peale astud, omas südames järele, kas see amet ju meelest kõige armsam on, on ta seda tõesti, siis palu ülemise Isa käest õnne ja õnnistust senna juurde ja siis tõtta oma ette seatud märgi poole tulest ja weest läbi. Tee õigust igaihele, siis pole sul karta kedagi. Senikaua, kui üht kohta sulle leiame, võid minu juurde jääda ja mina arwan, et meie kaua otsida ei pruugi; minul on palju kaupmehi sõbrad ja tutwad, ja mitmed neist himustawad minu koolist õppijaid, — küllap saame homme näha."

See oli kärejemeši Zuhanille, rõõmu pärast oleks ta tantsinud, aga kui koolmeister teda ülesinda jättis, seisis ema surma nägu ta filmade ees, ja pisarad tilkusiwad mõõda waele lapse nägu maha. Ta tahtis jälle oma ema üirikambrikesesse tagasi pöördä, seal läks üks lahti ja koolmeistri weike rõõmsa näuga tütar jooksis Zuhani juurde, tõmbas teda kättpidi edasi ja ütles: "Mamma kähib sind sööma tulla, tule, tule ruttu, muidu jahtuwad kartohwolid ära! Mina söön ka sinuga ühes, mamma ja papa on juba söönud ja minu wennad ka, mina korjasin aias maasikmarju ja pean nüüd sööma."

"Änan wäga, Alma, aga millal mina teile seda kõik ära taju?"

"Änust ei saa kõht täis, ütleb mamma, seepärast tule ruttu, minu kõht on tühi."

Zuhan astus häbelikult Alma järele, ta oleks parem küll ümber pöörnud, aga eilsest lõunest saadik ei olnud weel söögi õngu ta keele peale saanud ja kodu ei olnud ka ühtegi enam. Politsei oli kõik kinni pitserinud, mis emast majasse ülejäänud ja maja peremees tahtis üiriraha.

Kartohwolid, filgu kala, tükkfene liha ja leiba, mis Alma täiesti Zuhaniga jautas, kinnitasiwad ta keha rammu ja kruusikese

täis piima weel peale, see oli ju jõulu toit. Niipalju ei olnud ta ema juures weel eladeski saanud, ta tänas söögi eest ja tahtis nüüd minna. Koolmeister aga ütles: „Zuhan, kes teab, kas maja peremees sind enam omas majas sallib, mine küll weel sinna ja too omad asjad, mis wõid, minu juurde ja jää siis mõneks päewaks siia, kunni sulle kohta leiame.“

„Politsej pani ema asjad kõik luku taha ja petsati peale, aga armas ema andis minule enne surma ühe weikese kastikese ja käskis seda teie nähes lahti teha; selle kastikese peitsin mina wäga salaja nurga ära ja kui lubate tahan teda ära tuua.“

„Mine kohe, ehk muudu otsib mõni maja läbi ja leiab teda.“

„Urge kartke, kastikest ei leia keegi, ta ei olegi ema majas.“

Poole tunni pärast tuli Zuhan tagasi ja ütles, et maja peremees teda kättpidi ema kambri ukse juurest eemalle wisanud ja lubanud ta jala luud purustada, kui ta weel julgeks tema majasse tungida. Ta pani kastikese laua peale, tõmbas weike wõtme farmanist ja keeras ukse lahti.

Koolmeister ja tema abikaasa waatasiwad kastikese sisse, aga siit paistis wäga wähe filmi.

Kaks kuld laulatuse sõrmust, Zuhani ristimise täht, ema laulatuse tunnistus, kaks hõbe sööma- ja kaks teewee-lusikat, wiis rubla raha, kullast weike rinna ehe ja üks kiri, selle läbi tunnistadi, et August Moller Zuhani isa käest 500 rubla olla laenanud ja seda kohe mõne nädala pärast tahta ära tasuda.

„Kes on August Moller?“ küsis iga üks, aga keegi ei teadnud selle peale wastata.

„Wist mõni Sumala päewawaras, kes igalt poolt raha laenab, aga kuhugi enam ei tasu,“ ütles wiimaks koolmeister.

Ka Zuhan ei teadnud ühtegi otsust anda; ema olla küll pahase ehk kurwa meelega Moller'i nime nimetanud, aga muud ühtegi. Koolmeister lubas asja põhja uurida.

Weel seltsamal õhtul sammus koolmeister linna kodanikkude seltsimajasse, nõudis mitme kaupmehe käest Moller'i nime järele, aga niisugust nime ei tunnud keegi. Ta kuulas siis tutwate käest, kas keegi õpipoisist ei tahaks saada, aga igal ühel nähti küllalt inimesi olemat, wiimaks halastas rikas kontorist Willur Zuhani peale ja lubas teda esite kirjandjaks poisiks wastu wõtta, Zuhaniile riided ja söögi muretseja ja kui truu ja sõnakuulelik on, ka kauplemises õpetada.

Koolmeister tänas Willuri ja tõttas rõõmu sõnumid Zuhaniile kuulutama.

Kahe päewa pärast võttis Willur Zuhani vastu ja õpetas, mis orjus temal kontoris olla:

Iga hommiku pidada ta kolme selli saapad puhastama, neile kohvi keetma, jaia tooma, siis nende tua igapidi koristama.

Kell kümme iga päew pidada Zuhani kontori tulema ja kirjad posti peale wiima ja sealt kontori nime peal sisse tulnud kirjad ära tooma; siis linnas kirju, mis ette tulla, majadesse kandma.

Õhtu poole sellide riideid puhastama, õhtuks lambid puhastama ja õliga täitma.

„Kõik väga kerge töö,“ naeratas Willur, „kui sina aga wirt oled; aga häda sinule, kui sa midagi unustad. Kui sina pool aastat ilusaste õpipoisi orjust täiesti täitnud oled, siis tahan sind kõrgema palga peale tõsta. Nüüd wõid minna, küll esimene sell sinule kõik weel kätte näitab, mis weel teha tuleb.“

Zuhan läks ja ta töö alustas.

Esimised päewad oliwad temale väga rasked, kõik päewa jala jookis ja tihti nurises weel wanem sell, et ta laiselda. Kui ta õhtu maha heitis, walutasiwad jääre luud, aga tihti raputati teda ka õõsi asemelt ja pidi siis mõndagi sellide tahtmist täitma.

Nurjemata kandis Zuhan oma koormat ja mõtles: „Poole aasta pärast paraneb elu.“

Pool aastat läks mööda, aga Zuhani elu ei paranenud sugugi. Üks ja seesama waimu suretaja amet ja jookis ja Willur näitas lubamist unustanud olewat. Zuba tahtis Zuhan seda temale meele tuletada, aga seal sündis midagi, mis asjale korraga otja peale tegi.

Ühel kewadisel sojal hommikul saatis Willur Zuhanit linna ligidalle ühele mõisnikule raha wiima. Zuhan astus kibe da sam mudega teele. Dee wedas läbi weikse metsa. Lõukesed lõõritasiwad õhus, õõpittud tominga tuffades, igalt poolt auras kosutaw lille lõhn wastu. Zuhan istus metsa tee äärde künka otja maha jalgu puhkama, päike paistis väga kenasti ja sojasti; Zuhan oli weikse lapse põlwes tihti emaga siin metsa tukas jalutamaks käinud ja oma selfimeestega mänginud, sellepärast lendasiwad elu juhtumised mälestuses mööda waimu filma ja sundisiwad teda mõnda minutit mõtlemises künka otja jääma.

Korraga jabijes põejastik, puu offjad lautasiwad ennast laiali ja tugew noormees astus Zuhani ette.

"Dere ka, Willuri Zuhan!"

"Dere jumaleme!"

"Wead jälle raha pakkisid?" ütles noormees naeratates.

"Seeford mitte, waid paljaid kalewi raasukefi."

"Sa waletad Zuhan, täna hommiku eotab U. mõisa härra kolmtuhat rubla ja see on sinu paunas; anna seda raha minu hooleks ja mina tahan poole sellest sinule anda."

Zuhan kargas püsti ja pani kui lind jooksu, noor päewawaras temale järele, aga iga sammuga jäi tee nende wahele pikkemaks.

"Seisa paigal," kisendas rõõwel, "ehk mina pörutan sind püüsiiga maha."

Zuhan andis weel enam jalgabelle tuld. Püis paugatas ja kuul lendas Zuhani õlasse, aga sellegipärast tõttas ta kui noor hirm edasi.

"Seisa paigal," kisendas hea selja taga, "ehk sa oled furma pärast."

Zuhan tõttas edasi, seal paugatas weel püis, aga kuul lendas mööda. Zuhan jõudis lagedikule, U. mõisa seisid ta ees, mitmed mõisa sulased ajasiwad mööda teed metsa poole ja jõudsid peagi Zuhani juurde, kes neile asja lühidelt seletas. Sulased ajasiwad metsa poole, aga kaugelt nägiwad weel, kui üks mees üle tee metsa kargas.

Zuhan jooksis walutawa õlaga koha härra tua juurde, kus ta saadetud pati ära andis ja oma metsa õnnetust jutustas. Härra kiskus poisid riided seljast maha, tõmbas kuuli, mis täieste naha ja sugu liha oli purustanud, wälja, pesis haawa külma weega, sidus teda kinni ja saatis hobused linna tohtri järele, kui ka sulased metsa tükka ümber piirama, kas ühtegi meest sealt seest ei leiaks.

Tohter tuli tunni pärast jenna, aga sulased tuliwad mõne tunni pärast ilma leidmata tagasi.

Mõisa härra kandis haige eest suurt hoolt; haaw oli küll heas kohas, aga wõis hooletuse läbi wäga kardetawaks minna.

"Kas sina rõõwlit tunned, ehk kui ta sinu filma puuduks, weel tunda wõiks?" küsis mõisa härra.

"Röömlit mina kül nimetpidi ei tunne, aga ta on enne tihti meie poes käinud ja kui mina teda veel kord näeksin, tunneksin mina teda kohe."

Sündinud lugu kõlas pea iga juu läbi linnas, ja mõisa härra kirjutas tõsist otjust kaupmehe kui ka kohtulle, ja ütles, et Zuhani nüüd mõneks päewaks tema juurde tohtri nõuu ja juhatusse alla pidada jäema.

Weel seltsamal päewal sõitis Willur U. mõisa ja nõndasama kohtu härra ja kuulas igapidi asja põhja järele.

Willuril oli väga hea meel Zuhani üle, kes tema omadust wileda jalgadega kaitsnud ja lubas, kui Zuhani jälle terweks saab, temale kontoris kergema ameti anda, kui ka tema palka ustawa truuse eest ülendada. Tänuga wõttis Zuhani kuulutust wastu ja mõtles: "Peaks ta aga sõna pidama."

Zuhanit peeti väga auusaste ülesse. Mõisniku tütar Udele tõi temale kõikjuga sid pildiraamatuid näha ja kõneles neist lapselikult tunnid ajad ja ta isa waatas röömsate filmadega pealt, kuida waeke poisil aeg lõbusalt edasi jõudis.

Nädal otsta pidi ta liigutamata fängis magama, siis anti luba, jugu ennast jalutada.

Nüüd wiis Udele Zuhani igale poole aias ja näitas temale kõige ilusamad lilled ja kohad. Zuhani oli väga tänulik isaliku muretsnemise eest ja ta süda tahtis kord kuhjaga heategemist tasuda, aga millal ja millkombel, seda ei teadnud ta iegi.

Udele nägu ja lõbus olek soendasiwad aga kõige enam Zuhani südant, ta oleks hea meelega mõnda aastat siin paradisi elus haige olnud, aga iga päewaga tõttas lahkumise tund ligemalle.

Kolme nädala pärast oli kuulihhaaw koguni kiinni kaswanud ja tohter andis teada, et Zuhani nüüd jälle linna wõis minna ja kontori tööd alustada.

Lahkumine oli väga murelik, ka Udele näitas lapselikult nutwat ja kui isa mure järele küsis, wastas tütar: "Zuhani lähneb ära, ta oli lõbus mängu sõber."

"Säta tühi kontori poisikene rahule," wastas isa pahaselt, aga tütrele oli Zuhani jugu kõwemalt südame külge kaswanud.

Willur aga linnas seadis Zuhani oma kambri laua äärde kirjutajaks, kus mitmed raamatud numbritega täidetud oliwad ja veel täidetud pidiwad saama.

Ka tema magamise korter oli nüüd Willuri majas ja õhtul peale päewa tööd võis ta mõnda raamatut lugeda ja oma waimu kosutada. Tema asemelle wõttis Willur tõise jooksupoisi, kes aga juba mõne nädala pärast ise ära jooksis ja nõnda wahetas Willur neid enamist igas kuus. Zuhani wastu näitas ta iga päewaga isalikumaks minewat, ta nõudis küll väga osawat ja punkti pealt täidetud tööd, aga õhtu jutustas ta mõnda reisi lugu omaft noore põlwe ajast, mis meie lühidelt siin nimetame: Willur olla terve Saksimaa suuremad linnad näinud, Inglismaal faks aastat elanud, Parisis poole aastat ja Amerikas wiis täit aastat. Mõnda waewa olla ta mere ja maa peal näinud, surmaga wõidelnud, kurja inimeste küüsis kannatanud, nälga ja janu tunnud, mõnikord suures raha puuduses elanud, kord ka ferjamisest faks kuud ennaft toitud, aga Sumal olla teda ometigi jälle terwisega oma wanemate majasse tagasi saatnud, ja nüüd esite tunda ta, kui lõbus see olla, kui inimene oma filmaga hāda näeb.

„Spi kārmeesti ja tee oma tööd usinasti, see ei pea sinu kahjuks olema, nii tõesti kui mina kontorist Willur olen.“

Siin juures lõi Willur rusikaga mööda lauda, et tuba kõlas ja jättis siis Zuhani ükfinda raamatu lugemise ehk kirjutuse töö juurde.

Zuhan tegi oma tööd hoolega ja seda tundis Willur pea, jellepärast andis ta Zuhaniile mitmesugusid raamatuid lugeda, seda wiimne juure himuga õhtu peale päewa tööd läbi uuris ja seega oma waimu kosutas.

Willur rääkis täiesti Inglisekeelt kui ka Prantsusekeelt. Kendes kahes keeles hakkas ta Zuhaniit esite ise õpetama ja et Zuhaniil esimene pea oli, siis jõudis õppimine rutemalt edasi, kui Willur seda oleks arwata jõudnud. Keeled on inimesele väga tähtsad. Keele mõistmisega astub ta rahwa mõtte radadelle, elu kombetelle, seltskonnasfe. Ta õpib rahwa olekut keele tundmisega. Ülemates koolides õpitakse palju keelefid ja mitmed rahwad elawad weel ükfinda keeltes, aga kaupmehele on wanad äraelanud keeled ka surnud asjad ja elus keeled väga tähtjad. Mida enam üks rahwas kaupleb, seda laiemalle laguneb ta keel. Inglis rahwast on praegu laewadega kõige enam maailmas igas nurgas leida, jellepärast nende keel ka kauplemises väga pruugitawaks

on saanud ja iga laiemalt kaupleja, iseäranis kontoristid peavad seda mõistma, ehk muidu lonkab nende töö ja ettevõtmine.

Willur nägi waimus Zuhani tulewikku ette, ja et ta sugugi kade inimene ei olnud, waid omast waimu warandusest hea meelega tööistele jagas, sellest siis tuli, et ta wäest poissi ise õpetas.

Willur ise oli poisimees ja mõne millioni päris peremees, küll mõnigi piiga suuremast sugust waatas armastuse filmadega mõnda korda Willuri otsa, aga sell näitas kauplentine naeseks ja lasteks olewat ja naesterahwa eest hoidis ta otsekui kartlikult ennast eemalle.

Ka muidu söömises joomises karst mees, oma riiete eest kandis ta aga iseäralist suurt hoolt. Meed ei olnud küll kõige kallimast kalewist ega kõige peenemast lõwendist, aga mis ta kandis, pidi hea järele ja koguni puhas olema. Ka oma ihu eest muretšes Willur nõndasama ja käis nädalas kord soja wee wannis ehk saunas ning sundis Zuhani sedasama tegema. Zuhani ostis Willur ka head riided, aga mitu korda tahtis ta teda läbi tolmutada, kui ta mõnda plekki ehk tolmu lappi nende peal nägi.

Omas kookijuhutumises tööiste inimestega oli Willur esimene sile ja lihitud mees. Tutt jooksis mis soras ja auu kellele auu, aga ka tuld ja püstiõhtu sõnades, kellele seda waja oli; sedasama nõudis ta ka Zuhaniilt ja mitu korda oli ta tulist wiha täis, kui Zuhan sõnades õigust tahtis oma kasuks ja meele heaks kõweraks pöördä.

„Auusta iga õiglast meest, olgu ta ka sauna pops, aga ära wärise ühegi ees õigust rääkides,“ kõlas Willuri suust ja ta filmad särasiwad imelikust laikimisest, otsekui tahaks ta sõnu igawesti Zuhani jüdamesse kui teras=peitliga kalju sisse raiuda.

Nu armjad lugejad on selles tükis ka üsna mitmes nurgas weel laste kirjäs. Suud mööda tahawad mitmed mitmes kohas rääkida ja teewad iseeneselle kõige suuremat kahju.

Mina wõiksin siin mitmed wäga muhulised tükid rahwa elust luuletada, aga kardan, et õigus ometigi kitsa wärawa taha istuma jääb, kuida seda juba minu enne kirjutud raamatutes küllalt on ette tulnud ja mitmes kohas üsna ülekohetusel asjatundmata põhjal.

Willur andis peale riiete, söögi ja korteri Zuhaniile kümme rubla kuus palka ja selle rahaga wõis ta teha, mis ta tahtis. Kuida Zuhan oma raha pruukis, saame wärsi näha.

II.

Pöörame filmad kord weel koolmeistri Pinf'i poole. Tema oli omal ajal koolides tugewaste õppinud ja tema kool seisis igaihe juures suure auu sees.

Pinf oli linna elementarkoolitaja, kuidas neid igas linnas leida on, aga ta sisetulek ei katnud wäljaminekut ja ülejäämisest musta päewade tarwis ei olnud juttugi. Ta oli aasta lõpetusel üsna rõõmus, kui wõlad mitte üsna üle pea ei kaswanud.

Mitmed inimesed arwawad elementarkoolisid otse tühjaks asjaks ja arwawad üfsinda ülemad koolid õiged rahwa kasutamise paigad olevat. Kes nõnda mõtleb, teeb suurt ülekohut. Mõni mees arwab neid walla koolidega ühe pulga peale, ka neil on jälle wale mõte. Olgu siin paar sõna weiffeks seletuseks: Linna elementarkoolid on tõeste rahwa koolid, kus linna rahwa lapsed esimest õpetust saawad. Kuda igale taimale iseäranis esimene idumaa tulewase taima kosutaja ehk kahandaja on, seda on ka esimesed koolid rahwa lastele. Kes elementarkoolis head alust oma õpetusele ei ole pannud, jääb tihti suures koolis poolikuks meheks. Kes elementarkoolis ei ole mõtlema õppinud, ei õpi seda ülemas koolis ka enam õieti. Teiselt on linna elementarkoolid kooliministeriumi all. Rõigis koolides on sellepärast ühejalgune õpetuse plaan ja mõedu nõör, ka tihti kõige paremad kooli raamatud; meie külakoolidel on aga sadapeane walitus ja iga kirikuõpetaja tunniplaani meister, mis läbi need ka tõesti enamasti usuõpetuse koolid on. Muust tarkusest külakoolides palju juttu ei tehta. Aga ka seda peame tunnistama, et linna elementarkoolmeistritel väga raske töö on, iseäranis Läänemere kubermangudes, ja väga kassin palk.

Meie tuntud koolmeister Pinf tegi koolis tubliste tööd, aga rikkus siin juures oma kopsu nõnda ära, et pödema hakkas. Dohtrid antsiwad kül nõuu, kooli ametit maha panna, aga kellega pidi ta siis oma pead toitma. Ta tegi tööd edasi, aga iga aasta wähenes rammu ja iga päew ajas haud suu laiemale. Ta abikaasa nägi tõistpoolt närtsiwat, aga ei wõinud senna midagi parata, kui suure Sumalalle oma häda kaebada.

„Kui isa hauda kukub, kes toidab siis mu lapsukesed, mu kuus nõtra lindu,“ ohkas Emma tihti; ta palus oma meest

filmaweega, ametit maha panna ja kergemat teenistust otsida, aga sai wastuseks: „Olen küllalt kuulanud, aga ei ühtegi leidnud.“ Veel üks aasta waewles koolmeister Pind omas ametis ja siis heitis ta woodi puhkama, kust furnu matjad teda igawese rahupaika wälja wiisid. Ta abikaasa kuue ilma koolitamata ja kasvatamata inimese lapsega oli nüid kui lind offa peal. Linna rahwas ohkas ja kahetjes, aga wähe mõtlesiwad nad selle peale, leske awitada ja linna ülemad muretsesiwad küll uue koolmeistri eest, aga wana oli haua kinnikatismisega nende filmist ja südamest kadunud. Emma müis nii palju asju kui võimalik ära, üiris endalle weikse korteri ja katsus esiti näputööga oma pead toita, aga siin nägi ta warsti, et asi ei ulatanud seitset hinge waewalt elus hoida.

Siin tuli abi, kust Emma hing ei wõinud mõelda. Meie tuntud Zuhani astus ühel pühapäewal Emma tuppa ja leidis teda oma lastega nutmast. Ta kuulas nende elu järele, ja mis ta kuulis, oli haledam kui hale.

„Mina tahan teid niipalju awitada, kui minul võimalik,“ ütles Zuhani wiimaks, „minul ei ole kedagi, kelle eest mina peaksin muretsjema, siis wõtke teie wastu, mis mina omast suurest wõlast teile tasuda piian. Teie õnnis abikaasa on mind tee pealt kooli korjannud ja mind wainu poolest inimeseks teinud, ärge siis pahaks pange, kui teid hädas awitada piian. Siin on minu wiie kuu palk, olgu see esimeseks häda kustutuseks ja iga kuu wiimisel päewal tahan teile tuua, mis teenida jõuan. Ka tahan mina töösi teie abikaasa koolilapsi senna poole saata, et nad teile abiks ja toeks wõiksid olla.“

See oli enam kui ingli heal. Emma oleks Zuhani käele suud annud, aga see kummardas alandlikult ja tõttas majast wälja.

Wiiskümment rubla, see oli palju wett kuiwa majapidamise weisiratta peale. Emma seisis kaua kahewahel, mis ta tegema pidi, kas raha pruukima ehk mitte, aga kui lapsed jälle süüa palusiwad, ei wõinud ta enam seista, ta tõttas lähema poodi ja ostis leiba ja leiwa kõrwast. Oh kui rõõmsad olidwad nüid lapsed ja wanemad nendest kiitsiwad Zuhanit, kes nende nälja peale halastanud.

Zuhani aga oli sel päewal ise kõige rõõmsam, kui ta selle peale mõtles, et ta nüid omast wõlast sugu jõudnud ära tasuda. Töösel päewal istus ta jälle kontori laua ääres ja tallitas kirjalikka

töösid, seal tuli ka Willur sisse ja nähti väga heas meeles olevat. Suhan rääkis ääri weeri mööda, kuida ta eila oma koolmeistri leske ja waesid lapsi näljas ja nutus leidnud ja oskas seda nii mehiselt teha, et Willur otse mõtlema jäi. Sugu aja pärast keeras Willur weikest raha trulli paberi sisse ja ütles: „Mine wii seda kohe teed waele lese kätte, olen neid otse unustanud, aga ma tahan kõiki kaupmehi siin linnas paluda waele eest muretseda.“

Suhan jooksis kohe teed Emma juurde.

Kui Suhan uksest sisse astus, mõtles Emma, et Suhan oma eilast tööd kahetsenud ja tuleb nüüd laenatud raha tagasi pärina, aga Suhan pani paberi trulli laua peale ja ütles: „Seda saadab kontorist Willur teile, teie waewa wähenduseks; jumalaga.“

Emma wõttis paberi lahti, saja rublaline paber kufkus laua peale, sedeli peal seisis: „Wõtke heaks ja pruukige oma waewa wähenduseks. Willur.“

Siin oli Sumala sõrm filmaga näha. Emma langes põlwi ja tänas südamest taewase isa heldete annete eest ja tõttas siis ka oma heategijaid Willuri kontori tänama.

„Eila, kui meil häda kõige juuremaks majas oli tõusnud ja enam kuskil nõuu ei ulatanud,“ alustas Emma juttu, „nutšime meie ühes oma lastega taewa isa poole paludes ja seal astus Suhan meie majasse ja kustutas oma wiie kuu palgaga meie waewa ja nälga ja täna olete teie meid üsna rikkaks teinud.“

Willur ajas kõrwad kinni ja küsis: „Kui palju andis eila Suhan teile?“

„Wiiskümmend rubla, seda ütles tema oma palga olevat ja lubas iga kuu weel tuua.“

„Olge siis rahul, madame, ja mina olen ka rahul, et minu õpipoiis õiglane ja hea südamega on. Temale ärge seda mitte öölge, et mina tema eilast kingitust tean. Sumalaga, minul on palju tallitust täna.“

Emma läks rõõmsa südamega kodu, ostis tarwilikku toitu ja riidehilpusid lastele kui ka endalle, ja wõttis nõuaks, nii napilt rahaga ümber käia kui võimalik ja jõudu mööda juurde teenida.

Willur aga ei jäänud esimese sammuga juurde mitte seisma. Shtul astus ta kaupmeeste seltsimajasse ja kui paraja aja arwas olevat, tõusis ta ülesse ja pidas kõne, kus ta koolmeistrit Pink'i

mäletas ja tema leske lastega waesuses rikaste filmade ette maalis. „Mina luban tuhat rubla lesele,“ hõikas wiimaks Willur, „kes annab weel jenna juurde?“

„Mina 500, mina 200, mina 100, mina 300, mina 50, mina 50,“ kõlas majast wastu. „Mina wõtan ühe lapse oma kaswatada, mina tõise, mina kolmanda, mina neljanda, mina wiienda.“

„Küllalt,“ hüidis Willur, „üks laps peab emale jääma, muidu on ta jälle õnnetu. Homme tooge lubatud raha minu kätte ja homme paluge lapsi oma majasse. Minul on just head perenaist waja,“ ütles Willur wiimaks, „siis wõtan mina lese wiimse lapsega oma majasse ja kokku tulnud raha panen intressi kandma. Misjugune laps oma jalge peale saab, saab ka oma jagu raha kätte. Täna teid, mu härrad, südamest.“

Tuhat kakssada rubla loeti weel sellisamal õhtul Willuri kätte ja tema pani weel tuhat rubla juurde ja andis seda panga direktori kätte intressi peale ja kolm kaupmeest kirjutasiwad omad nimesed protokollile alla, et seda raha tõeste waeste laste kasuks tahtsiwad üksford pruukida.

Tõisel päewal tõid kaupmeeste prouad oma kasulapsed Emma Pink'i juurest ära, kes iga lapsele oma õnnistust ja emalikkust noomimist kaasa andis. Wiimse lapsega aga rändas ta ise Willuri uhtse majasse. Häda oli lese majast korraga lõpend ja Sumala inglid laulsiwad niisuguse hea teu juures wist kiituse laulusid. Koolmeistri Pink'i lapsed saiwad kõik hästi kaswatatud ja koolitatud ja igauks nendest astus üle nelja saja rublaga oma jalge peale, kolm nendest aga pärisiwad kasuwanemate warandust, ametit ja majasid ja mõistsiwad jälle nõdremaid, kui ka waesid awitada. Üks poeg õppis inimese arstiks ja kaks tüdart wiidi kahetümnes aastas mehele. Nende ema elas laste juures rõõmulikkust päewi. Aga koolmeistriks ei hakanud enam ükski nendest.

Mis aga sai meie Suhaniist?

Rannatage armsad lugijad, mina panen piibu suhu ja siis jutustan lugu edasi. Temaga on meil alles alustus.

III.

Kolm aastat oliwad Zuhani Willuri kontoris ära elatud, ta keha oli iga pidi sirgunud ja paisunud ja endisest waejest uulitsa poisi priske noormees looduse rammuga saanud. Täna oli pühapäew ja kontori ukseid Willuril kinni. Zuhan sammus mööda linna uulitsaid, päike paistis sojaste selja peale ja sundis teda warjupaika otsima. „Dot, dot,“ mõtles Zuhan, „mina lähen linna ligidalle kaafikusse; ehk kül rõowel mind seal surmata püidis, on see koht minu lapse põlwes wäga armas olnud ja ega mina täna raha ühes kanna.“

Zuhan sammus kaekestikku, maafikmarjad oliwad juba küpsed, ta noppis mõne ja sõi, wiimaks istus ta ühe tugewa kaepeuu äärde maha ja mõtles oma elulugu järele.

„Kui lind olen mina offa peal, isa ja ema magawad kalmu künkas, sõjart ja wenda ei ole minul olnudki, sõpru ei ole minul ka mitte, jugulasi ka mitte, ehk kui neid minul ka on, siis ei tunne mina ühtegi. Willur-on nüüd minu isa, mu kauplemine mu kõige suurem sõber ja ja, minu jalge all, mu maapind, minu ema, kes mind ellalt üksford igaweste kaitutad.“

Murelikult wahtis Zuhan rohu pinna peale, piisarad jooksiwad tal mööda palgeid. Tuule õhk lehwitas mööda kase latwasid ja mets kõneles omas keeles, mis mõnelegi südamesse tungib.

Zuhan tõstis omad filmad ülesse ja nägi kaks naesterahwast puie all ennast jalutawat ja marju noppimat.

Kes need on? Kes peaks need olema?

Zuhan kargas püsti ja sammus fugu ligemalle. Aga ka naesterahwas oliwad teda näinud ja hoitsiwad argsest ennast eemalle. Kui aga nägiwad, et noormees ka marju noppis, tuliwad nad ligemalle. Zuhan tundis warsti, et üks nendest naesterahwast U. mõisa herra tütar Udele oli, kes teda tema haiguse ajal oma lõbusa olekuga wäga oli rõõmustanud ja paremaks saamises sõbralikult aega wiitnud; ta astus mõned sammud ligemalle, tõmbas mütsi pihku, teretas auupakklikult ja palus teda mitte karta, ta olla ju haige Zuhan.

„Haige Zuhan!“ karjatas Udele ja jooksis noore mehe ligemalle, sirutas käe ja teretas Zuhani sõbralikult. „Kudas teie käsi nüüd käib? Olen tihti teie peale mõelnud ja papa käest teie

järele küsinud, aga papa oli üsna pahane ja ütles: „Mis sina tühja kontori poisikese järele nõuad?“ Kuulge, kuida teie elate?“

„Mina olen kaubamajas poisikesest kirjutajaks saanud ja hakkas wist tulewal aastal kontori poes müüma.“

„Kus teie papa ja mamma elawad?“ küsis Udele.

„Minu papa ja mamma on mõlemad surnud ja puhkawad kalmu künkas.“

„Udele, tulge läheme kodu!“ hõikas tõine naesterahwas.

„Dota, amme, weel sugu, minu haige Zuhan on siin ja mina küsin, kuida tema käsi käib.“

„Kas teie poes ka paberit, sulgi ja tinti müia on? Mina lähen peale Jaanipäewa linna kooli ja siis tahan teie poest midagi osta,“ ütles Udele.

„Meie poes on kõiki saada, mis teie soovite; tulge aga linnas Willuri kontori poodi, sealte saate kõiki,“ ütles Zuhan.

„Täna wäga; siis elate Willuri kontoris? Minu papa nimetab seda nime tihti, kui sõberad tema juures on, ja teie olete wäga lahke ja hea inimene.“

„Kuida Jumal mind loonud on,“ ütles Zuhan.

„Udele, tulge läheme kodu, meie saame mamma käest tapelda,“ hüidis amme.

„Jumalaga, haige Zuhan!“ Udele andis kätt ja jooksis amme poole.

Zuhan seisis tüüri aega kui unes ja wahtis lapsi järele.

„See laps armastab inimesi ja ei tea nende seisuste wahel weel ühtegi wahet teha; kui ta aga suuremaks kaswab, siis kaswab ka wahepidamine tema sees ja siis ehk waatab minusugust seljaga. Sa ometigi ütled üks heal minu sees, et mina ka Udelega sugulane olen. Wist Aldamast saadid, kus weel baronit ega grahwit, kaupmest ega talumest ei olnud. Aeg on asja arutanud ja seisusid sünnitanud, müürid rahwaste wahel ehitatud ja mõned wallid maha peksnud. Jää jumalaga Udele! Nii sojaste ja ka mu südan on oled paisutanud, nii hellaste ja mind haiguse ajal ka tallitafid, — sõbrust meie wahel ometigi ei wõi sündida, ja oled ju kottka sugu ja mina tühi räästafene.“

Weel üks kord waatas Udele kaugele Zuhani poole ja tõstis käe rätikuga tuule kätte ja kadus siis mäe künka taha.

Zuhan pööris samnu linna poole, aga iga samnu peal otsekui nõia wäl seisis jälle Udele nägu ja keda ta filmade ees.

Kodu jõndes jooksis Udele wanemate juurde ja hüidis juba eemalt: „Papa, mamma! haige Zuhan oli täna kapestikus! Tema on väga ilusaks nooreks meheks kaswanud ja kannab ilusaid riideid, räägib väga mõislikult ja palju ilusamalt, kui naabri Arthur, kes tihti meile tuleb.“

„Alga Udele, kuida mõid sa nõnda rumalast rääkida; sina oled ennast täna koguni teetanud,“ sajatas mamma, „sina oled julgenud waele poisikesega lahkest rääkida? Meie rüütli sugu inimesed ei tohi sugugi nõnda wälja näidata, kui oleks igati meile tutaw. Sa mis sina Arthuri räägid? Arthur on grahw poeg ja mõistab oma seisust auu sees pidada.“

„Alga Zuhan on ka inimene,“ wastas Udele.

„Pea suu, rumal laps; kui sina suuremaks kaswad, saad oma tänast lobisemist kahetsema. Mine, nüüd mängima, aga ära ilmaski meile haigest Zuhani enam kõnele.“

Udele läks, proua aga kutsus amme oma juurde ja tõreles väga kurjasti, et ta Udelet iga narukaelaga rääkida lasta.

„Ega mina teadnud,“ kogeles amme, „mina arwasin mõne naabri mõisa noore herra olewat, kui aga silmasin, et haige Zuhan oli, kutsusin Udele preilina kohe ära.“

„Kas Zuhan kuuu minu tütreka rääkis?“ küsis isa.

„Ei rääkinud, arwata mitte wiit minutit,“ wastas amme.

„Mine siis Udele juurde ja mängi temaga.“ Proua poole pöördes ütles ta Prantseuse keeles: „Udele oli kontori jooksiut juba puhtaste unustanud, aga tänane kes teab kust tuulest juhtumine on temale jälle uut juttu kaswatanud; küll saad näha, Udele räägib veel mõnda korda Zuhani.“

Udele aga istus rohuaeada pengi peale maha, pani käed rüppe ja mõtles. Amme wastu ütles ta ennast wäsinud olewat.

Sest päewast saadil ei rääkinud Udele kuski enam haigest Zuhani ja wanemad oliwad üsna rõõmsad tütre paranemise üle, sest enne oli ta tihti haige Zuhani järele küsinud.

Gubernanti U. mõisas enam ei peetud, sest herra oli lubanud tütre Saanipäewa järele linna suurde mõisnikkude kooli panna, kus tema tõiste oma seisuse preilidega tutwaks saab ja suuremat tarkust õpib, kui kooli preilid maal anda woiwad ehk jõuawad.

Grahw Arthur käis kooli wahel aegus tihti U. mõisas, teda wõeti ime lahkest wastu, Udele mängis temaga tihti, aga väga

ime oli, et Adele igas omas olekus väga suurtõugu ennast Arthuri vastu näitas ja see nimetas teda naerdes: Bau lind.

Kui neljatoistkümmne aastane noor õis jättis Adele oma lapse kohta nutuga ühel Augusti kuu päeval jumalaga ja neli ruuna tõlla ees tõmbasivad jookkus isa, ema ja tütre B. linna poole, kus Adele kooli ja kosti anti. Vahkudes palus ema, kui ka isa, väga nende tütre eest hoolt kanda ja ei kuhugi kõlbamata kohta wälja lasta ja lubasivad kõik waewa auusaste tasuda.

Kooli õppijad mõtsivad Adele lahkestest vastu, kes kui roosi õis näust punetas ja lõendas. Wanemad õppijad aga nägiwad näust kahwatanud ja kõhnad wälja, neid oli koolipenk piinanud ja ühtepuhkne istumine ja maja õhk kiburaks kuuwatanud ja mõnelegi otja ette juba furma tähe kirjutanud.

Kui palju koolides peetakse veel peaaegu talw otja lapsed lämbustes tubades, õhk on niisama hea kui umbes elaja laudas ja lapsi ei lasta kõigel päeval õue jahutama, sest nende rõõmulikku kargamist arwatakse suureks patuks. Ometigi peame aga siin iga lugijalle awalikult tunnistama, et niisugune tuas istumine kõige juurem patu tegemine inimese ihu ja hinge vastu on. Kus kooli õue peal lapsed rõõmulikult mängiwad ja kargawad, seal kooli tubades mõib ka rõõmsasti ja rutusti õpetusega edasi jõuda. Muidugi teada, peab kooli tuba ikka laste kirikuks olema, kus koerus tundmataks jääb.

Meie maal linna priiikoolides tuleb eesööldud laste wangitsemist veel küllalti ette ja oleks väga soovida, kui niisugused orjamajad kaufsiwad. Ka peaks walitsuse poolest koolimajade õhu eest enam hoolt kantama, kui siiani, siis kaswaks tugevam inimese sugu kuningriikidesse.

Adele koolimajas kanti õhu puhastamise eest suurt hoolt, aga väga wähe ehk mitte sugugi ihu karastamise eest, sellepärast ka taimed ilma tuuleta närtsiwad.

Kus aga tuul taimi otsata raputab, wee wood nende üle woolawad, ehk suur pimedus elatawaid walguse kiiresid katawad, ka seal närtsiwad nemad ehk kaswawad wiltu pori ehk samble sees roomates edasi ja nendest ei saa eladeski wilja kandjaid, ehk nende wili on küpsmata igauhele mõru. Ka hull inimesi kaswab pahades tegudes ülesse, iseäranis suurtes linnades, kus rikkus waesussega, tarkus rumalussega, õiglane meel kelmusega tihti ühe katukse all korterit peawad.

Ka B. linnas elas mitmesugust rahvast ühe katuse all. Meie vaatame ühe suure maja eluforda.

Katuse all wiendama korra peal elawad mõned õmbeluse mampselid ja paar kirjutajaid. Neljandama korra peal elab üks koolmeister, mitmed ametnikud, mõned kooliõppijad. Kolmandama korra peal elab üks prohwessor, kolm rätseppa ja kaks kaupmeest. Teise korra peal elab üks õpetaja, kolm kohtuhärrat ja üks adwokat. Keldri wõllides elawad mitmed tööinimesed, kaks leske naist ja üks koekeeraja. Meie poeme alla keldri elumajasse ühe lese naese kambri. Siin on uksest sisse astudes kõiksugusid wana narusid, paberi lappisid, fondi tükk näha. Mõned wäga waesed istned ja üks woodi on seina ääres. Kaks inimest istuwad lambi walgul ja mängiwad kaarta. Üks wanamoor feedab kamina peal kartohwliid ja waatab kord korralt naeratates mängijate peale.

Noor mees räpuses riietes laua ääres wiskab kaardid laua peale, pöörab ennast ümber ja ütleb: „Wanamoor, too pudel wälja, mis täna ühes töin ja kaks klaasi, kuiwa juuga ja kortsunud südamega ei wõi enam elada.“

Wanamoor tõmbab narupombu seina äärest ülesse, wõtab pudeli wälja, kaks klaasi ka ja paneb noorte meeste ette.

„Soome Mats südame kinnituseks, kes teab, mis meid täna weel ootab.“

Mats joob klaasi tühjaks, kallab ise teise täis ja ütleb: „Kalla nahka Zukur, wist õnn jälle meie pool. Wanamoor fäh, wõta ka tibakest, annad meile ifka hea öömaja, ehk parem mõnikord päewa maja.“

Pudel on pea tühi ja nüüd kiitleb igaüks oma tegudest.

„Täna oli minul suur õnn,“ ütles Zukur, „näe kus kuld uur; just kui prohwessor täna teatrist wälja tuli, kautas ta teda ära ja mina wõtsin maast ülesse, on oma kahesajümment rubla raske, aga ega lonkur juut neljajümment rubla ei taha anda.“

„See ei ole ühtegi minu õnne wastu,“ wastas Mats. „Näe kus rahapung, oma kaksjada rubla sees, leitsin teda just Kulla trahteris laua pealt, kui lihunikku sell sängis ennast peale löwnat firutas.“

Mehed kiitlesiwad weel mitmesitki kunsttööst; wiimaks aga astus wanamoor nende juurde ja ütles: „Teil, mu noored här-
rad, on täna suur lõikus olnud, siis jagage ka minule jagu,

ehk muudu olete viimast õhtut minu võerad. Mats annab wiis kümment ja Zukur kümme rubla, see teeb kokku kuuskümment.'

Mõlemad mehed tõmbasivad rahakukrud karmannist ja lugesivad veel enam laua peale, kui wanamoor küsis.

"See on ilus," ütles wanamoor, "nüüd võite rahul olla, teid ei leia siit ükski nina ja süia saate nädala otja peale kanda. Kui teil asi jälle heasti läheb, eks teie siis jälle maksja."

"Nõnda teie mulle just passite!" hõikas Zukur.

"Minule ka!" hüüdis Mats. "Aga nüüd veel üks pudel, täna õõsi on meil ühes koos esimene tallitus, siis peame ka täieste jüdatak seal juures olema ja kui kõik hästi läheb, siis saate homme meie käest wiis punast."

Wanamoor tõmbas tõise pudeli narude alt wälja ja mehed tühendasivad ka seda, sõid sea liha ja kartohwliid jenna kõrwa ja pugesisivad enne kerkööd majast uulitsa peale.

"Head ööd", jõiises wanakene neile kõrwa, "head ööd, homme õhtu näeme üksteist jälle ja siis jääte wist õõsiks minu juurde."

"Mina tulen kell 5 hommiku süia ja jään päewaks süia," ütles Zukur.

"Mina tulen õhtu poole," wastas Mats, "ja tahan ka öõks jääda. Aga muretsege meile hästi suhkrut, muud toome ise ühes."

Need mehed elasivad juba kolm aastat nõnda lese wanamoori juures, mis ametist, wõib lugeja warsti märgata.

Tõisel päewal oli terwe W. linn kára täis, sest zeitungid kuulutasivad: "Minewal öõsel on U. mõistast üks raha kapi neljatuhande rublaga ära warastud; kes kudagi waraste jälgede peale juhtub, saab üks tuhat rubla omale." W. linna politsei kohus aga andis iga kaupmehele linnas teada, et kes täna ehk kahessa päewa sees sajarublalisi paberi rahasid wahetab ja leiab raha peal pliatfiga kolm ristikest tõmmatud olewat, selle wahetajat kohe kinni wõtta ja politsei peale tuua, olgu ta kes ta on.

Meie Suhan ei istunud enam mõnda nädalat kirjutuse laua taga, waid müis Willuri kontori poes kaup. Ka tema oli politsei käsku kuulnud ja waatas iga raha hoolega läbi.

Eõina ajal tuli üks noor mees ilusjas peenikeses riides poodi, palus mõne paki sigarid, kaks pudelit rummi ja veel mõnda tühja asja, ning wiis maksmise juures sajarublalise laua peale.

Zuhan tunnistas meest ja korraga tundis ta teda sellesama mehe olemat, kes metsas tema elu võtta tahtis. Sajarublaline oli kolme pliatši ristiga tähendatud. Zuhan tahtis otse rõõwli pähä kinni karata, aga hea nõuu tuli weel parajal ajal abiks. Zuhan tegi kurwa näu, otsis mõnest suhtlist raha ja palus noort härrat sugu oodata, ta tuua kohe peenikest raha. Noor mees istus tooli peale ja Zuhan kadus poest, aga tuli mõne minuti pärast nelja politsei teenriga tagasi. „See on see mees,“ ja juba siuti noort härrat ja ei ükski asi ei aitanud, waid rauad wotasiwad teda juba. Wangi majas otsiti teda läbi ja leiti kaks tuhat rubla tema juurest, kui ka mõned mõrtsuka tööriistad. Rahad tunnistasiwad jala märkidest, et need ll. mõisa härra kassast karmani oliwad pugunud. Zukur oli lõksu läinud, aga kus jäi Mats?

Mats magas wanamoori majas öösist wäsimust; kui ta õhtu ees ülesse ärkas ja oma seltsimeest weel ei leidnud, tõmbas ta riided ümber ja läks ennaft lahutama.

Suitsu himu tuli peale, ta astus Willuri poodi, küsis paki pabiroksisid ja andis ühe kolmerublalise wahetada. Zuhan leidis siit jälle kolm risti pealt.

„See on tõine waras, aga kuda pean teda kinni tabama? Temal ei ole ühtegi wiisaka inimese kumbeid, ega ka häid riidid. Olgu mis on, aga lõksu peab ta minema.“

Zuhan andis kolmerublalise ühe noore poisi kätte ja käskis teda wahetada, Inglis keeles lühas ta aga juurde, ta pidada kohe politsei pealt neli tugewat meest ühes tooma. Politsei ei olnud laugel. Zuhan rääkis Matsiga ime mahedast, kallast ootamise waewaks klaas napsi, jõi ise ja sundis ka töömeest jooma, mis see hea meelega tegi, aga korraga astusiwad kohtu orjad uksest sisse ja Mats wõeti kinni.

„Sa oled ll. mõisa raha waras!“ kätatas Zuhan, „anna kohe ülesse.“

„Eks see pagana Zukur mind senna ei awalndanud,“ ütles Mats. —

Ka Mats otsiti läbi, aga leiti paljast 1500 rubla tema juurest.

„Kus on wiisjada rubla jäänud?“ küsis kohtuhärra.

„Seda on wist wanamoor minult ära warastanud.“

„Misfugune wanamoor?”

Mats arutas asja põhjani ja arwata poole tunni pärast istus ka wanamoor wangi hoones.

Nüid alustas fuur kuulamine. Zukur wabandas, aga pidi pärast kõik tunnistama. Ta olla palju warastanud, mõnda rööwinud ja ka Zuhani peale püssiga lastnud. Matsiga olla ta alles kolme aasta eest kokku juhtunud ja temaga sõbraks saanud. Mats olla üksinda karmnisi puhastanud ja temale kolmat jagu kooli raha maksnud.

Wanamoori kamber otsiti läbi ja siit leiti palju hõbe, kuld ja muid asju. Mitmesugusid riideid ja üle kuue tuhande rubla raha. Mis kõige kolme pall oli, wõib lugija ise arvata, aga meie Zuhaniile oli see päew väga tähtjas. Suba enne õhtut sõitis U. mõisa oma tema juurde ja pakkus temale lubatud waewapalka. Zuhan aga lükkas raha tänades tagasi ja ütles teinud olewat, mis iga õige inimene oma ligimese kasuks wiist nõndasama oleks teinud.

"Kül mina katsun siis seda teile tõist wiisi tasuda," ütles mõisnik ja läks oma tüdart vaatama, kellele ta kõik jutustas, kuida wargad teda laastanud ja kuida nad Zuhani kätte lõksu läinud, ning kiitis weel Zuhani õiget meelt pealegi ja sõitis jälle koju.

Peale selle aga palus Udele väga oma ülewaatajat preilit, teda jugu lasta poodi minna, mõnda tarwitust ostma. Udelet lubati ühe wanema koolisõsaraga minna ja just juhtus, et sel endal ka tegemist tõistes poodides oli, lastis ta Udelet filmast, kes kohe teed Willuri kontori poodi tormas.

Ta ostis siit mõned asjad ja tõmbas Zuhani käe pihku ja tänas teda südamest isa raha peastmise eest, kaebas aga haleda healega, et ta nüid otsesui wangis pidada istuma, kus teda iga filmapiik wahi all hoietakse; lõpetuseks lisas ta weel juurde:

"Mina olen kül mõisniku sugust, aga mina pean teid teie õige meele pärast väga auustama ja mina mõtlen tihti teie peale." Ta nägu punastas siin juures, ta tänas weel kord ja kadus ruttu poest.

Willur aga oli Zuhaniga õhtu hoopis pahane, et ta raha wastu ei ole wõtnud ja lubas seda kohtu käest õiguse nimel pärida. "Zuhande rublaga wõid juba ise üks kord peale hakata, ja kui weel kaua minu juurde jääd, kaswab ta iga aasta oma jagu juurde."

Willur teadis asja ometigi tulewastel päewadel nõnda seadida, et U. mõisnik lubatud raha ilma Zuhani teadmata Wil-

luri kätte maksis, kes raha kohe Suhani nime peale intressi kandma pani.

Suhan mõtles tihti Udele peale ja temal näitas, kui ei võiks ta ilma selle dieta enam sugugi elada. Kõl peletas ta oma mõtteid eemalle, kui tõrjas ta oma waesust ja alatut olekut läbi, aga ikka tükis Udele nagu jälle jenna wahela. Ta armastas Udelet südamest ja lubas seda üksi oma luuletuses teha, aga lapsest endast igawiisi ennast eemalle hoida.

„Dehku Sumal minuga kuda ta tunneb,“ ütles ta juurde, „aga mina ei või paremast mõelda ja üks mõtlemine niisama Sumalast ei ole, kui kõik muu, mis maailmas liigub ja tema armust ennast toidab. On tema mind loonud ja armastuse tuld minu südamesse põlema sütanud, siis teab ta ka seda ükskord kustutada, ehk veel enam süidata. Sumal on ju armastus.“

Suhanille oli Udele sel päeval tõeste tulukesse südamesse põlema pistnud, mis enam kustuda ei tahtnud ja Udele ise mõtles tõeste palju Suhani peale. Kõiki noori mõisniku poegi, niipalju kui ta neid näinud oli, ei võinud ta sugugi nõnda auustada ega armastada, nende rikkus ja nimes kõik olid Udele meelest tühjad asjad, ikka ja ikka waatas ta waimu film Willuri poepoisi otja, otsekui oleks ta temaga lapsest jaadik ülesse kaswanud ja kellega ta ka surma hea meelega oleks läinud. Koolis õppis Udele keemist soodu ja kui teda maale wiidi, oli ta suurem lust hobustega sõita, jala metsad ja mäed läbi joosta ja mõnegi karjalapsegaga võidu joosta ja mängida. Wanemad tahtsidwad küll temale hoopis tõist elu sisse kallata, aga see ei mõjunud palju, Udele tahtis ennast ennem looduses rõõmustada ja looduse järele elada, kui ennast kes teab kui suureks pidada. Ta tahtis inimeste hulgas inimene, aga mitte nende üle Sumal olla. — Selle läbi tõmbas ta aga alama rahwa südamid kaljuse kammitsaga oma külge ja iga üks tema wallas auustas ja armastas Udelet, aga kartusest ei olnud juttugi; iga pere mees lootis temast oma tulewat kaitsjat ja heategijat, sest Udele oli ainuke neid. mõisa pärija.

IV.

Jätame linna elu ja tallituse kiwiste uulitsate peal sugu selja taha ja tõttame kümme wersta maale, kus metsa tükad kaugelt juba silma paistawad ja rohelisted põllud südant uue elule rõõmustawad ja waqtame ja kuulame, mis siin inimese lapsed toimetawad.

U. mõisast lõuna poole seisab ilusasti ehitatud kuulus S. mõisa. Juba üle kuuesaja aasta on need põllu piirid ühe ja sellesama sugukonna käes. Wana isa on oma esimese pojale mõisat kõiges tema suures pärandanud ja see jälle oma esimese pojale. Tõised pojad on maailma tõtanud ja omale pesa siin ja mõeral maal ehitanud. Selle mõisa põllud on hästi haritud, metsad igawese aja peale sisse rajatud, puudus on siin tundmata mõeras.

Mõisa hooned on väga kunstlikult ja kalliste ehitatud. Lille aiad, purskawad kaewud, puu istandikud annawad temale paradisi aia ilu.

Täna on suur pidu päew S. mõisas. Juba lõuna ajal kogub mõeraid ümberkaudsid härrasid ja preiliseid kaugelt ja lähedalt S. mõisa. Hobused hirnawad, kutsarid tallitawad, tuapoisid jooksewad ühest toisi, igal ühel on suur rutt ja kibe tallitus.

Mis pidu siin siis peetakse?

Täna on noor grahw ja esimene poeg isal oma õppimise aastaid juurekooli peal lõpetanud ja astub nüüd oma tulewase ameti peale. Grahw Arthur, keda meie juba U. mõisas kord tundma õppisime, tuleb täna T-st koju ja ei pööra jenna kui student enam tagasi. Wanemate mure kalli poja eest lõpeb tänase päewaga otja ja ta hakkab pea iseenese eest muretsema. Mõeraid on kõik tuad ja kohad täis, aga noor härra ei näita veel enda nägu. Isa ja ema wahiwad tihti pitkil silmil tee poole, kust ta sisse sõitma peab. Auuwarawad lille pargadega olid walmis, sõnune andjad igal pool wahi peal. Wana soldat Samm on weikeste suuretüki mäekünka otjas täis laadinud ja ootab sõepanni kõrwas õiget aega. Mängu koor W. linnast puhub torude seest mõne tüki rahwalle lahutuseks, aga peamäng ootab veel õiget kuuljat.

Ka U. mõisa härra oma proua ja tütre Adelega, wiimne walges siidi riides, sammuwad mööda aeda ja ootawad peapidu alustust.

Kõik wõerad imestawad ja kiidawad S. mõisa olekut ja mitmegi ema südamel tõusewad mõtlemised: „Peaks Arthur minu tütre kaela kinni hakkama, kohe oleksin walmis teda temale nii suure waraga kui võimalik kinkima.“ Kõige enam loodab U. mõisa proua selle peale. Arthur on iga kooli wahede ajal mitmed päewad U. mõisas jahi ja muu asjadega oma aega wiitnud ja mõnegi magusa muusika proua kae peale listunud; „kes tütar kaasaks tahab, peab emat häälitsema“ on Saksa rahwa wanajõna ja seda on Arthur täieste täitnud. Proua õpetab oma tütar tihhti maenituse kombel, kuida ta ennast Arthuri wasta täna iseäranisel päewal peab ülesse näitama. Adele peab noore mehele tõllast astudes ilusa lillekimbu andma ja selle juures mõned sõnad terwitamiseks juurde lisama. Tuba rehkendab ema oma warandust, mis ta tütrele kohe kaasa anniks saaks andma ja kui õnnelikuks Arthur weel siis saaks, kui nemad ükskord mulda poewad. U. mõisa saaks S. mõisaga ühendud ja elu selle läbi weel lõbusamaks.

Adele aga on täna iseäranis mõtetes. Tuba kodu tahtis ta wägisi täna jääda ja nüüd kõigub ta kahwatanud näuga otses kui murtud lillekene ema järele. Kõige ema õpetuse peale wastab ta lühidelt: „Jä, ja.“ Ta süda näitab kuskile mujale tujukwat ja peamõteted kaugele lendama.

Niiämasugust tööd teewad weel mitmed emad S. mõisa wõeraste seas, aga ülewel pea kohas teeb weel üks plaanisid ja tõmbab mõne kriipsu oma tahtmise järele inimeste rehknutide peale ja seadab kõik oma tahtmise järele korda. Ta saadab oma kästjalgu wälja ja kirjutab inimeste südamesse, kus ta tahab, oma tahtmise järele tahtnisi ja sunnib neid täitma. Salaku inimene mis ta tahab, aga seda peab ta ometigi tunnistama: Üks suurem temast on weel maailmas ja walitseb inimese üle ja Eesti lugija nimetab teda Wanaisa, Taewataat, Sumal. Ka täna õhtu kirjutab Taewataat midagi oma igawese raamatusse, löi raamatu finni ja ütles: „Mõnda peab see sündima, see on minu tahtmine.“ Ja inglid kummardasid tema ees ja ütlesid: „Mis Sina ära oled määranud, on õige ja püha, aamen. Saada meid wälja ja Su käst on kohe täidetud.“

Wanaija waatas armuliku filmaga kord nende peale ja ütles: „Weel on aega.“

Tornikell lõi S. mõisas kümme, tule laternad põlesiwad igal pool aedades, tule kuulisid wifati taewa poole, mitmed nimekirjad hiilgasiwad waatajate filma, aga peapidumees puudus.

Suba wanemate südamed löid külmaks, kes teab mis õnnetus pojale juhtunud; wõeraste hulgas näitas rõõmulik olek aegamööda kaduma, seal kõlas korraga püüsi pauk ja suuretüki mürin wastas mõisa poolt. Kõik tormasiwad wälja hoowi peale. Arthur oli kõige paremad tunnid walitsenud, sest nüüd näitas pimeduses tulukese walgus ennast kõige ilusamast. Tõld wuras trepi ette, tõllast astudes teretas meie tuntud preilina Adele Arthurit, andis lillekimbu tema kätte ja luges peast kunstliku wärsi, selle päewa tarwis luuletud, ette. Arthur tänas südamest ja lubas sõnu tule kirjaga oma südamesse kirjutada. Adele wanemad olisid üpris rõõmsad.

„Kus sa mu poeg nõnda kaua wiibisid?“ küsis peale esimese teretamise Arthuri ema.

„Meil oli sugu wiirastust tee peal ja T-s läks ka aega. Kuda juba teate, jätsiwad mu kaasõppijad ennast minuga jumalaga, wedasiwad mind lauluga weel kõik tuntud kohad linnas läbi ja weel praegu kõlab minul kõrwus ja saab wist elu aja kõlama, kui nad minule wiimast korda kätt ja suud antsiwad ja ‚Leb’ wohl, leb’ wohl‘ n. n. e. haleda meelega laulsiwad. Et siin juures meie suud ka kuiwad ei seisnud, on iseenesest mõista ja kuida mina näen, on see wist kõige parem tund, sest hoowi peal põlewad tuled ime iludusega.“

Rahwas tungis ema ja poja jutu wahele ja soovis igalt poolt õnne. Pidu saalis ootas muusiku koor ja kui Arthur sisse astus, kõlas rõõmulik teretamise mäng tema kõrwu.

„Kui ilus, kui kena!“ hüidis Arthur tihti peale, „mu wanemad tahawad minu kurtust koguni peletada.“

Mitmed kaasõppijad T-s olisid Arthuriga ühes sõitnud ja warsti alustas rõõmulik tantsumine saalis, keda juba ammugi oodati. Arthur nähti iseäranis Adelega palju tantsiwat ja mitmed tõised mõisnikkude tütreid tõmbasiwad kulmu kortsu ja sosistasiwad üksteisele kõrwu, et neist wist kord paar saada. Adele oli küll walmis tansule, aga muidu külm Arthuri wastu ja see olek süitas otse tulukest enam armastuses põlema. Adele wanemad

aga rõõmustasiwad ennast otsata ja rääkisiwad tihti Arthuri wanematega, kus juures tihti tütre tarkust ja osawat meelt kiideti ja auustati. Seda ei wõi salata, Udele oli tõesti wäga kena ja kõiges omas tallituses ime osaw, aga ühes südame sopis nähti ometigi iseäralikud mõtted aset wõtnud olewat, mis ehk pärast kõik südant täitsiwad.

Kell kolm toisel hommikul alustas pidu söömaaeg, kus palju kõnepsid peeti ja esite Arthurit, pärast tema wanemaid ja weel mõnda muud inimest elada lasti, kuida see ikka niisuguste pidude peal wiis ja pruuk on.

S. mõisa omanik oli täna õhtu ka oma pere eest isalikult muretsenud ja neile head õhtu sööki ja keele kastet wälja jaganud, mispärast hõiskamine tihti hooi pealt majasje tungis. Üksinda õitsilind toomingase põesa sees luuletas otskui kurbe lugusid, lendas aeg ajalt kaugemale, hüidis kui lahkudes weel mõned murelikud sõnad harjunud pesa poole ja kadus enne koidu näitust kaugelle wõjustikku. S. mõisa õue peal jäi ka aeg ajalt waiksemaks. Inimesed, iseäranis töörahwas puges põhku, tuled kustutati ära, aga saalis kestis rõõmulik olek edasi, kunni päike juba täiesti keskhommikuis seisis. Siis ringutasiwad tulised hobused wäsinud inimesi wedades jälle igaihte oma kodu poole. Wiimane tõlb, kes mõisa õue maha jättis, oli U. mõisniku jagu. Arthur tõi kätpidi Udelet tõlla juurde, andis kord kätt ja ütles:

„Warsti saame üksteist jälle näha, mina loodan homme teie wõeras olla ja teiega, preili, sugu jahi peale sõita.“

Enne kui Udele sõna suust sai, tuliwad ta wanemad senna wahesele ja palusiwad mitte üksinda Arthurit, waid ka tema wane- maid neile wõerusele tulla.

Udele aga surus ennast tõlla nurka ja kes terawamalt ta filmi oleks tunnistanud, oleks neid ka märjad leidnud. Üks iseäraline kurptus litkus ta südant, ja nii palju ema juttu alustas, nii mitu korda kuulis ta ohkamiist, mis see üsna armastuse tulukefeks pidas.

Arthuri ema aga pööras, niipea kui wõerad ära oliwad, ennast poja poole ja ütles tõsise sõnadega: „Poeg, sa oled minule täna õhtu otse meelehaigust sünnitanud.“

„Kudas nõnda, kallis ema?“ küsis Arthur.

„Sinu liig lahke olek Udele wastu on mind pahandanud. Udele jäta oma meelest kõrwale, kui sa mu poeg tahad olla, see

tütarlaps, nii ilus ja nägus ta on, ei ole sinu vääriline. Sa sinul on veel kotsja asjadega küllalt aega. Esite pead sina täitsa mõisnikuks õppima ja omad lapse kombat kõige tema armastuse koidikutega naela otja riputama ja mehiselt mõtlema ja ritterlikult asju tallitama. Väga soovida oleks, kui sina homme mitte U. mõisa ei läheks, mina ja mu abikaasa oleme kutsunijele peale salaja naernud."

"Aga armas ema, eks U. mõisa omanik ole niisama ritter kui meie ja nende põllud pea nõndasama suured kui meie?"

"Sa eksid poeg, U. mõisa omanik on ennast alles mehe põlves nõnda kõrgelle teeninud, meie oleme aga oma nime ja auu ligi tuhande aasta eest juba saanud ja U. mõisa peal lihtsuh suur wõlg ja neelab wist mõisat kõige tema kraamiga oma karku; meie wõime aga veel kümme niisugust mõisat osta ja jääb veel järelegi. Kül saad näha, et U. mõisa ukseid ükskord tema niitse pidaja eest kinni pannakse ja siis langeb tõusnud täht taewast jälle põrnu sügawusse. Sina wõid wüürsti ja grahwii tüdarte peale silma wistata, ülemalle tohime meie küllalt ronida, aga mitte küine wäärt alla poole kukkuda. Sumalaga, mu poeg, mõtle oma ema sõnade peale ja lanna neid südames."

Arthur puges oma kambri, wistas ukse kõwasti kinni, istus sohwa peale ja mõtles: "Kes olen mina nüüd? T-s olin mina igal pool wend rõõmulik, seal ei ojanud mina ühtegi wahet enese ja inimese wahel teha. Talupoja poeg oli minule niisama armas kui wüürsti poeg ja nüüd pean juba esimisel päewal oma kõige ligemate naabrite wahel wahet tegema hakkama. Kas see Udele süü on, et ta wüürsti tütar ei ole, wõi on see tema tegemine, et miljonid nende lastides ei kõlise? D — maailm, sa oled küll suur, aga wäga pisuke neitsi südamele! Mäga rahuga omas woodis, Arthur ei tule sind unesti hirmutama; täna oled sa näitanud, et mina sinu wääriline ei ole. Sina Udele oled küll, aga mina närtsinud muld. Ema otsi minule wälja, keda sa tahad, ja ma hakkam ta kaela ümbert kinni; armastus ei ole ahnuse sõber ja mina pean wist armastust suretama ja ahnust oma kroomiks walitsema. Sa ometigi armastan mina Udelet südamest ja eila õhtu olen mina omas meeles wandunud, teda ja ei kedagi muud oma pea kroomiks walitsema. Pian mina nüüd kõik tüh-
jaks tegema? Ei koguni, ema ei tule minuga elama ega minuga kõik elu raskust kandma. Arthur, sa oled ammu juba mees ja

astud oma jalge peale; tulgu mis tuleb, aga Adelet unustada on südame küllest tükki ära lõigata. Aga miks pärast on Adele minu vastu üsna külm? Peaks temal tõsi juba walitsetud olema? Kui asi nõnda seisaks, siis on minu jõud tühine, mu armastus ilmaasjata."

Arthur oli reisist, weinist ja kõigest olekust üsna väsinud ja unekuub kattis ta silmad kiini.

Sellamal ajal aga rääkis Adele ema oma tütreaga järgmisel wiisil: „Adele, mu armas tütar, eila õhtu oled sina väga meie tahtmist mööda elanud, meie oleme väga rõõmsad sinu pärast ja kui sa sedawiisi edasi oled, siis käib su käsi hästi. Arthur on meie ligem naaber ja kuulsa nime kui ka hea tegudega, kes teab, mis weel kõik võib sündida. Homme tuleb ta meile wõerufelle ja siis näita jälle, et sa tema wääriline oled!"

„Armas mamma," ütles Adele, „mina tahan puhata, jellepärast lubage minule mu magamise kambri minna."

„Mine siis peale, aga su õnn seisab su ees, kui sa teda ihe ei riku."

Adele andis ema käele suud ja pööris oma kambri. Siin langes ta sohwa peale ja wärisewa huultega ütles ta iseeneselle: „Mu armsad wanemad tahawad mind Arthurille hea meelega kaubelda, ema on seda täna minule wist tahtmata suu sisse ütelnud. Oh mina waene, kuida peasen mina kulli küisist? Pean mina ennast tõesti oma wanemate pärast ohwerdama? Mina armastan ka, aga seda armastust ei tohi mina kellegille awaldada. Maailm jaoks mind naerma, mu wanemad ennast surmiks ehmatama ja enesest ära lükkama, ja ometigi ei wõi mina oma südame üle walitseda, ta walitsetes Zuhani esimest korda nähes minu üle. Oh ja waene kontori pois, peaks sa täna minu mõtteid lugema, sa wäriseksid juba nende ees! Siiski, aeg saab asja arutama ja mind ka õige teele saatma. Kes tulukest minu südamesse põlema pistis, teab kuida ta seda kustutab ehk weel enam õli jenna juurde kallab. Suru Zuma! Sa oled mind loonud, mind kenasti ehitanud, minule terast waimu kinkinud, siis saad sina mind wist ka kõiges hädas ja wiletuses, rõõmus ja kurptuses aitama. Sina tead, kuida mina inimese laps armastan, ja Sinu käes on wõim, teda rikkaks ja suureks teha. Sinu tahtmine süntku."

Ka Udele wiskas ennaft woodi ja taewa inglid kiigutasiwad teda magufasti magama. Unes nägi ta, kuda Zuhani sopast ja rabast läbi jooksis ja wiimaks kena metsa tuka sisse mäe otsa seisma jäi. Suur jõgi woolas ümber metsa ja mäe, Zuhani aga wiskas ühe siidinoori üle jõe ja tõmbas Udelet weest läbi kuldalle. Kõl tahtsiwad lained teda uputada ja weerwood alla neelma, aga Udele hoidis kõwasti nõorist finni ja Zuhani kandis teda mäe otsa, kus palju linnasid, külasid ja mitmesugusid ehitusi nende silma paistis.

Argates arwas Udele ennaft weel Zuhani kõrwas mäe otsas seiswat ja kotas käega ta järele, aga woodi sammus seisis tema pihus. Nutu pisarad jooksiwad üle tema kena palgede, päike wiskas õhtu poolt kiired tuppja ja Udele märkas, et ta kenat und näinud oli.

Tõisel päewal tuli Arthur küll U. mõisa jahi riidis, rääkis mitmesugustest asjadest ja iseäranis palju studentide elust ja ütles, et tema wanemad täna hoopis haiged olla ja mitte võida küllaliseks tulla. Udelega tegi ta wähe tegemist ja see nõndasama Arthuriaga. Arthur kõneles weel oma tulewasest elust ja lubas nüüd hästi tugewasti suurekooli peal saadud õpetust ka tõesti oma mõisa peal tegudes läbi katsuda. Ütles ka, et ta peale selle reisi peale tahtis minna ja Saksa, Prantsuse ja Inglis põllutööd läbi uurida ja paremat nende elust wälja walitseda.

Kiisugused jutud ei olnud U. mõisa prouale sugugi meele pärast, aga mis wõis ta teha? Oma tütarit kauplema hakata ei kannud jüda; aga Udele rõõmustas ennaft otsata.

Sumalaga jättes aga wälkus jälle armastuse tuli Arthuri filmadest; ta tõendas, et ta kõige kenamad päewad siin mõisas elanud ja tahtis weel tihti siia tötata.

Selle üle rõõmustas ema otsata, aga tütrele oli see jutt jüdamet haawaks.

V.

Kes oli U. mõisnik?

Tema nime jätame nimetamata, aga suuremaks selguseks teame temast tõe põhja peal niipalju jutustada:

U. mõisa omanik oli wäese rahwa laps T. linnast. Omas noores põlwes oli ta wäga hoolfaste õppinud, pärast studeerinud

ja P. linnas mitme aastaga pulk pulgalt kõrgemalle tõusnud, kunni wiimaks mõisniku auu sisse tõsteti. Oma neljakümnes aastas oli ta ennast laulatanud ja seft päewast jaadik nägi ta oma tähte langema hakkama. Tema wõttis oma rahanatukest kofku, laenas hea sõprade käest poole juurde ja ostis endalle W. linna ligidal mõisa. Nii waprasti kui ta ka siin tööd tegi, ei tahtnud see temale just täiesti korda minna. Aasta lõpetusega oli ka sissetulek enamist wälja läinud ja wõla intressid wõtsiwad wiimast kopikut majast. Kuda wõlad iga mehele kiwi kaalusks jalges on, nõnda olid nad ka U. mõisa omanikule, aga tema lootis parema aja ja päewade peale ja tegi oma tööd tugewasti edasi. Ümberkautse mõisnikkudest sai tema oma wäga jutustawa kõne pärast tihti wõerufelle kutsutud, kus ta tõesti nalja kui ka tõtt kui kühwliga wälja puistas; aga muidu hoitawad ennast enamist kõik temast sugu kaugemalle, kui jeda aga sündida wõis. Ja miksparast? Selleparast, et ta mitte sündinud, waid teenitud ritter oli.

U. mõisa omanik tundis jeda selgesti ja hoidis ka omalt poolt ennast sugu külmast tõiste wastu, käis aga jeda lahkemalt iga ühe inimesega ümber, kes temaga ühe pulga peal ehk temast nime ja auu poolest alamad oliwad.

Kuda tema oma walla wastu oli, ei wõi meie siin pajatada, seft jee jääb muidugi kitsa wärawasse kiini. Kontoristi Willuriga oli aga U. mõisnikul palju tegemist, seft Willur andis omast poest temale kõik, mis mõisa linnast tarwitab, ja mõnikord ka mõne summa puhast raha; ostis aga enamist iga aasta mõisa wilja, linad, wõi ja mis weel muud üle jäi, ära, miksparast Willur tihti U. mõisas ja U. mõisnik Willuri kontoris kostis käis.

Mõni päew peale S. mõisa pidu sai U. mõisnik P-ft ühe oma sõbra käest kirja, kellele temal nelituhat rubla maffa oli ja kes wäga palus, mõne nädala pärast raha ära saata. Ta olla omale uue maja otnud ja pidada jeda häda pärast tegema. See oli esimene Hiupi sõnum. U. mõisnik mõtles jenna ja tänna, aga nõuu ei tahtnud kuhugi hakata.

„Peau jälle Willuri palwelle minema,“ ütles ta wiimaks. „Küllap tema wiist seekord ka hea sõnade ja intresside eest raha minu mõisa peale laenab.“

Ta käskis hobused wankri ette rakendada ja sõitis linna. Willuri ennaft ei olnud kodu, waid tema abi Tuhhan wõttis teda kontoris wastu.

"Wäga kahju," ütles mõisnik, "et kontoristi kodu ei ole, minul oli wäga hädaste temaga kõnelemist. Millajal tuleb tema koju?"

"Arwata kase kuu pärast, ta on kõik oma kauba ajamist minu hooleks uskunud ja ise wõeralle maale tõttanud."

"Kus on tema endine abi?" küsis mõisnik.

"Tema endine abi ostis endalle Turu uulitsas maja ja hakkas kauplema."

"Kes olete siis teie, ja kui kaua juba siin linnas?"

"Kes mina olen teate juba, ja ka kui kaua mina siin linnas olen."

"Mitte sugugi," wastas mõisnik.

"Mina olen seesama poisikene, kes teie mõisas mõne päewa töbewoodis magas ja kelle seljast teie kuuli wälja kiskufite. Tänan teid weel nüüdki teie lahkuse eest ja oleks weel walmis, kui wõimalik, enam tänu teie wastu üles näitama. Minu peremees, enne kui tema wõeralle maale ära sõitis, andis minule teada, kui palju mina iga mõisnikule, kes tema juurest kraami wõtab, wõin anda. Teie wõite kolme tuhandeni minna ja kui teil midagi waja on, siis palun aga käsku anda. Mitme muile ei ole ta kumminet jagu sellest käskinud anda."

"U. mõisnik ajas kõrwad kiffi. "Kolme tuhandeni, see on palju ustud," ümises ta iseeneselle, "aga mina olen alati omad rehknungid täiesti maksnud ja sellest tõuseb minu usutus."

"Wäga hea, mu noor härra, aga kauba asja pärast ei ole mina mitte tulnud, waid — — — noh, olgu peale."

"Ehk on teil puhast raha tarwis?" ütles Tuhhan kergesti. Ka selle poolest wõite ehk jugu aidatud saada. Kui juur on teie tahtmine, kui tohin küsida?"

"Smeline mees, teie teate mu tahtmise juba filmadest. Sa, raha-tahan mina sugu oma mõisa peale laenata ja seda sügise jälle maksa; aga teie ei wõi ju minule palju laenata."

"Kui palju teie siis soovite, mu härra?"

"Kolm ehk neli tuhat rubla."

"Mitte enam? Sellega saame kohe õigeks. Olge head ja istuge laua taha ja kirjutage minule weksel, et minu käest neli

tuhat rubla oma mõisa peale laenanud olete ja seda sügisel jälle ära tasute, ja mina loen selle aja sees raha walmis. Aga wiis protsenti peate selle eest maksma, seda on peremees minule finnitunud."

"See meelega kuus," wastas mõisnik naertes, istus laua taha ja kirjutas kohtust finnitud paberi peale:

"U. mõisa päris omanik tunnistab selle weksi läbi Willuri herra kontorist neli tuhat rubla hõbedat oma mõisa peale laenanud olema ja tõutab kindlasti seda raha Oktobri kuu lõpetuses wiie protsendi kasuga jälle ära tasuda."

(Herra pitjar.)

(Nimi.)

Zuhan luges raha laua peale, pistis weksi laekasse, kus mitu niisugust juba ees olid ja herra läks tänades otse posti peale, kus ta raha minema saatis.

Koju tulles kiitis ta jõogi laua juures Willurit, kes ka kodust ära olles tema peale mõelnud, ja tema lahket, wäga peenikese wiisidega abi, kes teda täna tõist korda üsna õnnelikuks teinud.

Udele punastas kiituse juures, aga ei lausunud sõnakestki jenna juurde, omas südamis aga mõtles ta Zuhanit tänada.

U. mõisnik tegi nüüd jälle sügiseni tööd ja hoidis kofku, kus wõis ja waata: Oktobri kuu sees wõis ta oma wõla Willuri juures jälle tasuda.

Aga pea tuli weel kibe dam sõnum: üks tõine jõber P-s palus jälle oma raha ära saata. Uueski ei olnud ta selle peale mõelnud, et miljonär oma kümme tuhande rubla järele otse nüüd tuleb. Ta kirjutas P-sse ja palus weel rahaga kannatada, ta tahta kõik auusasti tasuda, aga sai wastuseks, et tahtku ehk tahtmata, tema raha pidada kahe kuu pärast maksetud saama, ehk muidu pidada U. mõisa haamri all seisma. Sel jõbral oli kõige enam tema käest nõuda, mõned muud olid pisut ostmise juures annud ja wõisiwad weel kannatada. Aga kust nüüd raha saada? Willuri peale mõtles tema kõige esite, aga seal oli ta fugu aja eest wõlga maksnud ja ei tahtnud teda jälle waewata.

U. mõisnik sõitis tõisel päewal oma naabrite juurde ja palus fiit ja sealt mõne tuhande laenuks, aga sai igalt poolt wäga kahetsawat wastust: Ei olla wõimalik.

Rõhutatud südamega tuli ta koju, rõhutatud meelega nägi teda igauks olevat ja ema kui ka tütar oleks hea meelega mure põhja teada tahtnud, aga ta ei öölnud seda kellegille.

Hea oli üksford raha laenata, aga wäga, wäga hõel nüid maksta. U. mõisnik oli auus mees ja tahtis kõigest südamest maksta; aga mitu inimest laenawad küll, mõtlewad aga kohe laenamise juures petmise peale ja kui raha saadud, naerawad weel pealegi andja rumaluse üle, et ta laenanud.

U. mõisnik pidi Willuri palwelle tõttama. Seda tema ka tegi, sai seeford ime lahkest nagu iga ford wastu wõetud; aga kui ta oma südame pealt kõik ära puistas, ütles Willur, et temal nii suurt summat mitte võimalik anda ei oleks. Ta tahta oma abi wõeramaale reisi peale saata ja pidada selle tahtmise täitmiseks mõnda kopikut kulutama.

"Laenake mulle see summa," palus mõisnik, "ja teie peastate minu auu ja mu mõisa; kui mind aga tühjalt ära saadate, siis, siis —"

"Urge sellepärast nõnda palju kurwastage," ütles Willur, "teie olete oma mõisa peal hoolega tööd teinud, põllud ja hooned parema korra peale seadnud; müige ta jälle ära, siis saate oma maksetud raha täiesti kätte ehk weel enam, mõisa kraami ka ja elage siis kapitali kasurahast. Sada tuhat olete mõisa eest annud, sada kakskümment tuhat saate wiist jälle, kolmkümment tuhat on teil ehk wõlga mõisa peal, seda makstate ära, siis jääb teile weel 90 tuhat järele, see teeb 5 protsendi intressidega neli tuhat wiis sada rubla aastas sisse. Seest saab teile küllaltki elada. Ja teie elate ilma mureta. Ei ole rahwa ega orjadega tegemist."

"Wäga kerge rehkendada, aga kus on mees, kes minule raha kohe wälja maksab? Ara müia on kerge, aga wäga raske jälle niisugust mõisat leida, ja mina olen maal nõnda nüid harjunud, et ei miski hinna eest taha enam linnas elada."

"Jälle häda," wastas Willur, "aga teil on weel midagi, mis head hinda maksab."

"Mis siis?" küsis mõisnik.

"Teil on wäga ilus tütar, lubage teda minule abikaasaks ja mina maksan kõik teie wõlad. Võõge kätt selle peale!"

"Urge tehke nalja, armas Willur. Teie olete lubanud poisimeheks jääda ja kui mina teda ka teile lubaks, siis ei oleks ta weel teie oma, sest tütrele on ise ka jenna juurde midagi öölda."

„Mis temal nüüd jenna juurde ööllda on, kui wana Willur on kodanik ja tema mõisnik ja see lahutab meid; pealegi jään mina poisimeheks ja tahan oma waraga ükspord üht waest last õnnelikuks teha. Tema võib ka mõisniku auu jisse tõusta, kui ta hinustab, sest raha eest on kõiki meie päiwil saada. Mina soowiks teiega weel mõnda aastat sõbralikult elada, seepärast ei tahaks mina teile enam raha laenata. Raha laenamine on enamiist sõbruse lahutamine ja waenu hakatus.“

„Wõtke minu mõisa ostmise paberid pandiks ja saatke teda haamri alla, kui tahate, aga laenake weel see kord minule ja teie peate nägema, et mina sõna pean. Tulewa aasta jelles ajas ei pea enam kopikut teil minu käest nõuda olema.“

„Olgu siis, näen et teil tõsi taga on.“

Willur luges kümme tuhat rubla laua peale, wöttis weksli wastu ja mõisnik kandis raha rõõmsa siidamega posti peale.

Jälle oli Willur teda peastnud. „Ma tahan nüüd kofku hoida mis võimalik, ja rahaks teha mis wõin,“ ütles ll. mõisnik, „warsti peab ta oma raha jälle saama.“ Wäga mehelik ettewõtmine, kui aga kõik meie tahtmise ja soowimise järele maailmas forda läheks. —

Talw läks oma foodu edasi, kewadel tegi ll. mõisnik täie rammuga tööd ja külwas iga põllunurga täis. Ka linu tegi ta hästi, et head raha teenida. Enne Jaani päewa seisis põllu lootus kaljuse põhja peal, ja juba rehkendas mõnigi mees, mitu sada ehk tuhat ta oma waewast tänawu aasta wõidab; seal tuli üks päew, kes sadande lootuselle hauda kaemis. 20^{mal} Juulil tõusis päife ilusasti metsa ja mägede tagast nähtawalle, õhk oli soe ja tuul waitne. Võune ajal oli palawus üsna nõrgestaja, seal ajas lõuna poolt weikene pilw ülesse, pittne pörutas mõne forra, ikka paksemast ladusiwad pilwed üksteise kõrwa ja wiimaks woolas rahet ja wihma maha ja pekksis wiimse kui taimet puruks. Juul wingus mööda nurke ja kiskus katukssed majade pealt ja puud maa seest. ll. mõisa ja ümberkautse maa haljas pind seisis mustas leinakuues ja inimeste silmad särasiwad weest, aga mitte rõõmu, waid kurptuse märjast.

Ka ll. mõisniku lootus oli ühe korraga wette kukkunud. Ta oli muidu wäga ettewaatlik mees, aga seekord sugu ettemõtlemata, sest ta oleks oma põllud wõinud rahelajju tasumise seltsi juures finnitada, siis oleks kahju wähem ja kergem kanda

olnud; aga kes võib Jumala eest palku minna? See oli esimene paus, mis tuhandid maksis.

Tema kannul käis veel teine, mis veel libedamine luusse loikas. Enne Jaani päewa mõned päevad suri üks lehm äkitselt, selle järele kolm ja ühe korraga ei jäänud karjast enam kui kolm lehma üle. Eigi kolm tuhat rubla pidi waene, mees mulda matma ja tõise kolme tuhande rubla eest jälle uusi loomafid ajemelle ostma, kui põllumees veel tahtis olla. Meele ärasheitmine oli ligi, kust pidi ta raha võtma haawu parandada? Häda ajas U. mõisnikku krediitkassast abi otsima. Tema andis oma kahju ülesse, palus abi ja sai ka. U. mõisa oli krediitkassa wõlgadest lahti, aga nüüd pidi 20,000 rubla wõlgu wõetud saama, mis eest temal aastas 1200 rubla intressi maksta tuli.

U. mõisnik ja tema abikaasa nurisesiwad otsata õnnetuse üle, aga tütar Adele näitas üsna waguft olema. Ta ei nurisenud ühegi löögi juures, waid ütles omas südames: Mis Jumal teeb, on hästi tehtud!

VI.

Alstume nüüd jälle Suhani juurde. Tema mees tegi kaupmehe ametis tööd tugewasti edasi. Just kui torm ja rahe U. mõisa põllud laastas, istus wana Willur omas kontoris ja ütles aeg ajalt: „Kül aga pitkse poisj pajatab! Alga Suhan, sina oled nüüd küllalt meie linna kauba ajamist ja elu tundma õppinud, kas ja ei tahaks lord ka pead maru kätte pista ja üle maapiiri rännata ning seal jugu kauba ajamist tundma õppida? Sina oskad mitmed keeled, pead ka hästi pead, mis kõige ülem asi on; kuule kuida kõne kõrwetab, noh läheb üsna tarwis, muidu unustab rahwas ära, et veel suur Taat taewas istub. Alga Suhan, sina pead minust lahkuma ja maailma minema. Sinimehe peab mõnda walu nägema, mõnda seisust tundma õppima, siis teab ta ka oma kodu wiimaks armsaks pidada.“

„Urge mind waest meest nii palju pilgake,“ ütles Suhan waele.

„Waesid ei mõista mina pilgata, nii tõesti kui minu nimi Willur on, waid aga neid awitada, ja sina ei ole ju waene. Homme päew pistad oma weiksed kõige tarwilikumad asjad siin pauna ja siis jumalaga W. linn ja tema neiu. Ka sinu relfi

kaart on valmis. Siiti sõidab sina Stettini, jääd kolmeks kuuks sinna kaupmehe B. juurde, saad tema käest palka ja ülespidamist ning teed tema juures seda tööd, mis tema sulle annab. Siit sõidab sina Hamburgi kaupmehe L. juurde ning jääd senna neljaks kuuks. Siit sõidab sina Inglismaale Londoni linna ja oled seal 5 kuud kaupmehe W. juures. Aga igas kohas õpi mis waja on ja kust sinule pärast kasu võib tulla. Londoni linnast sõidab sina Pariisi ja jääd senna üheks kuuks, tutvustad siin ennast kõige parema wabrikantidega, ja sõidab siit kohe teed Wiini linna kaupmehe W. juurde ja jääd tema juurde 3 kuuks, ning pöörad siis jälle koju tagasi. Igas kohas pead sina palga eest orjama, aga et sul mitte puudust ei tule, luban mina wiis tuhat rubla sinule reisi rahaks. Tagasi tulles pead minule rehnungi andma, kuhu sa raha oled tarwitanud. Sinu tee on väga libe ja kuum, hoi a et sa ei lange. Tuled sa ihu ja hinge poolest rikkumata tagasi ja tood kasulikka õpetusi ühes, siis saab Willur su tulewase elu eest veel muretsema; oled sa aga rikutud, siis võid minna kus su jalad kannawad. Kuule, homme kell kolm õhtu poole pead sina minust lahkuma. Noh veel taga hõelam, sa seisad kui lubjatud kiwi post. Sa, ja, nõnda need pesamunad kõik on; aga nüüd wälja wihma ja rahe kätte. Waat kuida wesi woolab."

"Täna, tuhat tänu teile, mu heategija!" Tuhhan langes Willuri kae külge ja andis sellele suud.

"Oh, oh, oled ükskord sulaks saanud! Täna õhtu poole oled prii ja võid oma asju kohendada, aga ära oma reisi üle kellegille sõna lausu, mina ei taha naeste lobinat palju, ega meeste kiitust, laituft ehk naeru. Ääta Jumalaga, kui mõni inimene sinule armas on; aga kuhu sa lähed, jäägu temal teadmata."

Willur läks kontorist ära. Tuhhan tõttas oma kambri ja waatas oma kraami üle. Ta pakkis oma kõige paremad riided kottu, pesu ka, pistis maakaardi senna juurde ja rõõmustas ennast, et nüüd seda kõik oma silmaga näha saab, kellest ta palju kuulnud ja lugenud. Sõpru ei olnud Tuhhanil palju ja ilm oli wiismane, seepärast ei wõinud ta neid enam täna waatama minna. Õhtu ees oli jälle kõik waga; seepärast tõttas ta furnuaiale, oma ema ja isa kalmu künkal jumalaga jätma. Mende haua peal, keda ta oma käega ehitanud, langes ta põlwili ja palus ülemise isa käest õnne ja õnnistust teereisile, kui ka kaitsmist kuuja inimeste

wastu. Otsugu oleks ema heal hauast hüidnud: Poeg, astu julgesti reisi peale, su elupuu pakatab. Ta pööris jälle koju poole, tee peal tuli temale ta kõige parem sõber wastu. Mõne päewaliku küsimise järele jättis Zuhani teda jumalaga ja ütles:

„Willur saadab mind tallituste pärast wälja ja mina ei tea isegi, kuhu.“

Pisarad seisiwad mõlemil silmis; ehk küll sõber Zuhani palju nõudis ja järele uuris, ei saanud ta paremat wastust.

„Ara minu järele palju nõua, küll aeg asja arutab.“

Mida ligemalle lahkimise tund isamaalt tõttas, seda kurbemalt tuskus Zuhani süda. „Peaks mina Udelet weel kord nägema,“ oli tema wiimne soovimine, aga see näitas tühja minewat. Kell kolm seisis postiwanker ukse ees, Zuhani kandis kaks nahk pauna peale, ja Willur soovis head teed ja andis wõeramale reisi luba kirja, kui ka ühe raha paki Zuhani kätte. „Jumalaga!“ kõlas weel taga järele ja wanker wuras oma teed.

Silm oli wäga soe ja kene. Zuhani tee wedas ü. mõisast mööda. „Peaks mina teda üks kord weel nägema,“ ohkas Zuhani südamest. Ta wahtis ümberringi ja edasi tee peale, seal silmas tema üht naesterahwast tee ääres puieistikus. Wanker wuras ligemalle ja nüüd tundis Zuhani, kes see naesterahwas oli. Mis pidi tema tegema? Et ta kedagi inimest ligidal ei näinud, wõttis ta südame rindu, kaskis postipoissi tasa edasi sõita, kargas wanker wälja ja astus puieistikku.

„Dere, auulik preili, ja jumalaga mitmeks aastaks.“

Udele punastas kangesti ja kogeles: „Dere jumalime; aga kuhu siis tõttate?“

„Mina sõidan wõerale maale reisima ja enam tarkest õppima; mu kõige suurem südame soovimine oli, weel teiega kokku juhtuda ja Jumal taewas on teid täna siia juhitanud. Aga auulik preili, ärge seda kellegille öölge, et mina wõerale maale sõidan, Willur on seda minule kõwasti kinnitanud, sellest kellegille teada anda.“

„Olge julge Zuhani, minu juu seisab lufus. Silane päew on meid wäga õnnetumaks teinud, waatke, kuida meie wäljad mustad on; papa ja mamma on otse meelest segased, mina tuln siia meelt jahutama.“

„Kahju, et mina teid awitada ei wõi,“ wastas Zuhani; „kui aga Jumal mind õnnistab, siis ei unusta mina teid eladeski.“

Teie lõbus olek on väga sügavasti mu südamesse tunginud, Adele, kas tohin teie nime ka mõral maal südamesse kanda?"

Adele punastas unesti ja ütles kindla healega: „Kantke minu nime, kui ta teile armas on, aga ärge kellegi muu nime sena kõrva istutage. Siin selle kuld ristike peal on minu nimi kirjutud, võtke seda ühes ja hoitke teda minu mälestuseks. Ja Jumal õnnistagu teie teekäiki ja teie õpetust.“

Zuhan tõmbas Adele kae pihku ja surus magusa juuandmise sena peale. Adele aga tõmbas tema pea oma huulte ligi ja surus tugevasti suud suu vastu.

„See juuandmine on minul esimene ühe mehele ja saab teile küllaltki ütleva, mis mu süda tunneb,“ ütles Adele; „nüüd sõitke rahuga.“

„Truu teile surmani,“ kogeles Zuhan, pisarad woolasivad tema palgede üle ja värisewa sammudega tõttas ta postiwanfri järele. Adele aga kõigutas walget rätikut tuules jumalaga jätmiseks.

Kui hea meelega oleks Zuhan nüüd veel isamaale jäänud, otsegu magusas unes tuifus tema wanfris ja mitu kümme korda litjus ta Adele nimega ristikest oma suud vastu.

Seljalal ajal istus Adele ühe tugewa kasepuu all istme peal ja mõtles oma unenäu peale.

„Oli see tõesti Zuhan, rääkisin mina temaga unes või ilmsi? Unes ei olnud see mitte, minu ristikene rinna pealt on kadunud. Adele, mis oled ja teinud? Mõisniku poegadelle pöörad sa selga ja äjad warju taga. Mis põlwe võib waene mees sinule anda? Mis ütlevad wanemad sena juurde?“

Kaua seisis tema sügawas mõtlemises, wiimaks tõusis ta ülesse, waatas taewa poole ja ütles: „Mina olen oma südame järele teinud ja anna minule, taewa Isa, andeks, kui mina kõwerat teed olen käinud; aga on see Sinu tahtmine, siis finita mind mu esimeses armastuses ja saada mu Zuhani kõigest hädast läbi ja anna rõõmsat jälleägemist ja siis elus mitte enam lahsumist. Mina olen süüalune, et ta mind armastab, ja ta armastab mind südamest; temaga on minul kaupmehe kontor ka armas elupaik ja temata terve U. mõisa hädaporg.“

Nõnda mõtleb noorus ja ei küsi tihti ühegi waheseina järele, waid kui hallika wesi woolab armastus südamest südamesse. Palju

on aga enmast selle läbi ise hauda matnud; knda lugu nende noorte rahwaga läks, saab jutustus pea kuulutama.

Zuhan sõitis postiga Riiga ja sealt laewaga Stettini linna, kuhu ta hea terwisega jõudis ja oma koha peale B. kontori tõttas. Siin wõeti teda wäga auusaste wastu ja peeti kui last majas. Stettini linnas on wäga palju wabrikuid ja oma 76,000 inimest; kaupleb kangesti. Zuhani oli siin näha, kuulda ja õppida palju ja tema aeg sulas kui lumi palawa päewa käes. Siit saatis ta oma aja lõpetusel kaks kirja Wenemaale, ühe Willurile ja teise Adelele. Willuri kiri oli nõnda:

Aunstatud kasuisa!

Sõnades aga mu kirjas ei jõua mina Teie oma tänu tunnistada, mis mu süda tunneb. Teie olete mind kui kadunud lammas kõrbest ülesse otsinud ja kodu mu keelepaelad ja filma ringi laiendanud, ja nüüd weel oma kulu peal linnasid nägema ja kaupmehi tundma õppima saanud, kellega Teil kauplemises kõige enam tegemist on; kui isalikult Teie ka wõeral maal minu eest muretsenud olete, seda tunnen mina iga päew. Tarkused, mis teistele jellidelle lufus seisawad, on minu ees lahti ja peale selle jaan mina weel täit kuu palka wähe töö eest.

Mina tahan aga igas tükis näidata, et mina Teie armastust mitte jalgega ei talla, waid seda Teie oma kasuks tarwitada tahan. Homme päew sõidan siit Hamburgi linna. Minu terwis on hea. Teie Stettini rahwast jutustada ei maksa, sest Teie tunnete seda paremast kui mina.

Teie terwisid soowides jään Teie alandlik ja tänulik

Zuhan.

Adelele kirjutas Zuhan:

Auulik preili Adele!

Iga päew wiimsest Teie nägemisest olen Teie lahket nägu omas südames kannud, iga päew sundis mind mu süda, Teie mõnda oma elust teada anda, aga mina olen oma mõtteid awaldamata jätnud, sest kes teab, kus minu kiri wõiks wõeraste kätte juhtuda ja Teie ehk meelegaigust sünnitada. Mina olen praegu Stettini linnas. Siin on palju suurem ja ilusam kui meie W. linn. Sadanded laewad seisawad tema jadamas ankrus,

ühthesid tühendakse, töisi täidetakse. Linna inimesed on üksteise vastu ime lahked ja seltskonna elu suure auu sees. Minewal nädalal peeti minu nüitse leiwananema juures tema sünnimise päewa. Siin oli mitmesugust rahwast koos. Kindralid, mõisnikud, kaupmehed j. n. e. käiswad wahepidamata üksteisest läbi. Shtu tansiti palju ja ükski preili ei hābenenud ka kaupmeestega tantsida. Isamaa armastusest rāāgiti palju ja õhtusöögil kõlas „Saksamaa elagu!“ mitu korda. Ma olen siin ümberkaudu ka inimeste elu sugu järele uurinud ja suurt wahet meie ja nende wahel leidnud.

Iga talupoeg on siin oma pärisperemees ja külad paremad, kui meie maal weiksed linnad. Rahwas on omas elus puhas ja wiisakas.

Minu teekond läheb homme Hamburgi poole ja kui selle kirjakese kätte jaate, olen mina juba seal kaupmehe L. juures.

Teile südamest terwisid soovides jään Teid ikka südames kandja

Zuhān.

Kuda Willur ja Udele neid kirjajid kätte said ja mis nad lugeses mõtleksiwad, saame warsti näha.

Zuhani elu Hamburgi linnas läks niisama lõbusalt edasi kui Stettinis ja ta sõitis siit Londoni. Siin juhtus midagi, mis meie jutustamata ei tohi jätta.

Kontorist W. wõttis Zuhanit lahkesti vastu ja tema kaheksatõistkümmene aastane ainukene tütar ja isa suure raha pärija rāākis esimesest tunnist saadik Zuhaniga tuntud inimese kombel. Zuhan oli Inglis keeles kül sugu kōhmetanud, aga ta tungis mõne päewaga enam sinna sisse ja nüüd jooksis jutt mis foras.

Kontoristi W. tütar oli priske inimene ja igapidi lõbusa oleku kui ka jutuga. Tema tegudes ei wõinud Zuhan teda sugugi laita. Ta käis parajas kallis, aga puhtas riides, aitas igal pool majatallituses ema ja tüdrukuid, kui oleks ta loodud perenaene.

Zuhan kuulis pea, et sel tüdrukul juba mitu kōsilast kōinud, aga ühtegi ei ole ta vastu wōtnud, nad olla kōik kerged wiljapead olnud, kes aga raha, aga mitte naist ja abikaasjat otsima tulnud. Willuri kiitus kirjades Zuhanist oli tütarlapse südant juba enne Zuhani nāgemist mõnesuguse mõttega täitnud, mõnda korda oli tema ütelnud: „See on mees minu meele järele, see

woüfs mu isa asutust täiesti edasi ajada." Nüüd õppis ta Zuhani iga päew enam ja enam tundma ja „saagu mis saab, noota pean mina selle noore mehe järele wiskama," seisis kindlasti noore neuu südames.

Ääri weeri mööda nõudis neuu Liine, nõnda oli kontoristi tütre nimi, Zuhani wanemate kui ka kõige tema elu lugu järele. Kõik mis ta kuulis, sest Zuhani rääkis ilma kawalujeta, finnitas Liinet weel enam omas ettewõtmises. Waene laps oleks ju jõe olnud, kui ta teda ära põlgaks. Liine küsis, kuida Zuhani Londoni linna elu meele järele olla ja kas ta ei soowiks elu ajaks siia pesa pidama jääda?

Zuhani wastas: „Londoni elu on wäga suurt moodi ja siia ei tohi mina koguni jääda, waid pean jälle omal ajal siit edasi töttama, sest nõnda on minu peremehe käsk."

„Aga kui teie siin ise peremeheks asute, siis arwan, et teie peremees selle wastu midagi et ütles," wastas Liine.

„Kuida woüfs see minul waejel woimalik olla, siin juures linnas peremeheks asuda?" küsis Zuhani.

„Selle eest saaks minu isa muretseda, sest teie olete temale hoopis armsaks läinud ja ta teeks jeda hea meelega," ütles Liine punastates.

„Ei, mu kallid preili, teie isa ei saaks jeda mitte tegema, kui mina teda ka põlwili jellepoolest paluks," wastas Zuhani.

„Kui teil aga tahtmist oleks, siin ennast oma jalge peale seada, ta saaks jeda wist tegema."

Weel armsamast waatas Liine Zuhani otša ja kui paluja filmadega oleks ta juurde lihanud: „Noormees, waata mu otša ja palu mind endalle eluajaks abikaasaks ja sa oled Londoni linnas esimine kontorist ja mitme miljoni peremees; üks sõna minu suust mu isale on küllalt ja õpetaja siub meid igawesti palwe sõnadega ja kuld rõngastega."

Zuhani luges õieti jeda Liine filmadest ja oleks wist ehk tütarlapse ette maha langenud, kui mitte juba üks tõine nägu tema südames aset ei oleks wõtnud.

Kõige õhtu oli Zuhani wäga ilmrähuta ja õõsi ei tulnud und ta silmi. Mis pidi ta tegema?

Liine oli noor ja kena, ta isa igapidi auus mees ja rikas, ja Liine armastas tugewasti teda. „Liine on minu wääriline," ütles üks hea tema südames, aga tõine hea hüidis jälle: „Kuida

wõid ja oma esimise armastusele nõnda pea külmaks minna ja oma südame wannet murda!" Nõnda waewas ta ennast kõige õõ ja oli tõisel päewal kahwatanud ja haige näust.

"Mis teil wiga on?" küsis tõisel päewal kontorist kui ta tema tütar.

"Äägin õõsil kurja und," wastas Zuhān.

"Sellega tahate meile tuhka filma wijsata, see ei ole õige, teil peab midagi ihu wõi waimu poolest wiga olema."

"Minul ei ole ühtegi wiga, aga mina mõtlesin oma kodu-rahwa peale ja see peletas und minu filmist."

"Siis oleme tõtt rääkinud, tuhka tahtsite oma kurja unega meile filmi wijsata; aga wist on teil mõni armas hing kodumaale jäänud, kes und filmist hurjutas."

Postipois tõi kirjasiä majasse ja Zuhānille ka ühe. Zuhān tõttas oma kambri, tõmbas kirja lahti ja luges:

Armas Zuhān!

Teie kirja Stettini linnast olen kätte saanud ja rõõmustan wäga, et minu peale mõtlete; kiri oleks pea papa kätte saanud, aga õnn oli weel, et mina teda postipoisi käest kätte sain.

Minu wanematega läheb elu wäga pahasti, papa on suurte õnnetuste läbi palju kantanud ja üsna praegu tõbe woodis; kas tema weel sealt ülesse tõuseb, on teadmata, sest tohtritelt ei ole juurt lootust. Mina olen palju nende päewade sees nutnud, aga seal juures ka Teie peale mõelnud. Kui minu papa sureb, siis olen kui lind õõja peal, ega tea, kus meie mammaga pead peame panema, sest mõisat ei wõi meie siis enam walitseda, waid peame seda ära müüma, omad wõlad tasuma ja mis üle jääb, sellest elama. Umberringi mõisnikud on meie wastu hoopis külmad. Grahw Arthur on mõnda korda siin olnud ja ennast minu wastu wäga lõbusalt näitanud, aga mina ei wõi teda omas südames armastada, sest Teie nägu on seal sees aset wõtnud. Ärge pange pahaks, et nõnda kirjutan, aga mina ei wõi jenna midagi parata. Mina olen hea terwise sees ja walitsen nüüd enamist mõisat.

Teile head terwist soowides ja rõõmulikku kodu tulekut pea näha igatsedes jään Teid südames kandja

Adele.

„Udele, Udele! kuda võid sina mind nii kindlasti armastada ja oma sugu minu pärast põlata? Grahv Arthur võiks sind pea õnnelikuks ajalikus elus teha, aga sina lükkad teda enesest ära ja hoiad ennast tuules ja õhus seisva maja külles. Mina olen süüialune, et Udele mind armastab, mina olen lapsega lapselikult mänginud ja mängust on tõsistus tõusnud.“

Zuhan istus maha ja kirjutas pitka kirja Udelele, kus ta ära seletas, et nemad eladeski tõine tõisele ei kõlba. „Meid lahutab õpetus, seisus ja rikkus, — mina ei või Teile ühtegi head elu pakkuda“ j. n. e. Zuba seisis kiri kirjapaunas ja pealkiri peal; aga korraga kargas Zuhan ülesse, sammus mööda tuba, tiskus kirja tuhandeks tüki, viskas ahju ja ütles: „Udele, minule olete teie truu ja mina tahan ka teile truus jääda, saagu meie eluloost mis saab. Londoni linnale kõige tema neiudega pööran mina selja, kui neitsid siin ka kulla hunku sees istuksivad.“

Ta tõttas kontorisse oma tööle ja oli seist tunnist saadit külm kui kivi Viine vastu, kes kohe tundis, kust tulul puhkus.

VII.

Jätame Zuhani tema reisi peale ja vaatame veel kord lugu II. mõisas.

Rahjud rõhusivad II. mõisnikku põrmu sisse ja haigus, kellest Udele Zuhani teada andis, wõttis iga päewaga enam wõimust. Just kui Zuhan Pariisi linna tõttas, kandis II. mõisa rahwas oma härrat furnu- ehk kalnu-aeda. Ta maapealne reis oli otjas ja muld kaisutas teda niisama hellasti, kui mõnda jaanameest. Siin pinna peal oli suur wahel iga inimese wahel, aga pinna all kõik üks.

Udele käis mustas leina riides isa kirstu taga ja ema jampsis hirmsas peaju põletikus kodu ja wõitles kord krampide käes ja iga silmapilk wõis ka tema langeda. Ta tema langes ka, kui sügisene leht puust. Kolm päewa peale armisa mehe lahkumist tõttas ta temale järele. See oli pauf Udelele, mis lihast ja luust kunni üdini läbi lõikas. Kui wartsinud lillikene kõikus ta pool nõdras meeles mööda tubasid ja hüdis kui weike lapsuke isa ja ema järele, aga nende armastuse sõnad seisiwad

igawesti lufus. Üks inimesest suurem võimuse oli neid oma tahtmise järele lahutanud, igawesti lahutanud.

Peale wanemate surma tahtsiwad wõlgnikud oma jagu saada. Krediidkassa oli esimine, kes Adele käest järele päris, kas ta oma mõisat ära müüb, või ise tahab edasi pidada. Mõned muud wõlgnikud pärisiwad kohe oma raha, aga nende summad ei olnud mitte suured. Mis pidi Adele nüüd tegema? Tema mõtles tunnid ja päewad, aga otja ei saanud ta kuskilt. Pealegi kiskus nüüd mõisas iga üks omale poole ja laastasiwad, kus wõisiwad. Grahw Arthuri oli küll ennast aitajaks häda ajal pakkunud, aga Adele oli teda enesest ära lükanud, ja nüüd teadis see, mis temal Adele poolt oodata ja loodata oli, ta ei näitnud ennast mitte enam. Mõisas ja endine armastus tahtis wägisi wiha waenuks ümber muuta, aga Arthuri oli oma „wana inimese“ üle weel peremees ja surus teda, nii mitu korda ta teda ka ülesse kibutas, jälle maha ja seda ei oska meie päiwil palju, waid katsuwad kohe õnnetusel weel abiks jõuda ja augu kaldal seisjat kohe auks lükata.

Adele wiimne nõuu oli, wana kontoristi Willuri juurde minna, temale oma häda kaebada ja abi otsida.

Seda tema ka tegi. Willur wõttis Adelet wäga lahkesti wastu ja kuulis tema häda.

„Müige mõisa ära, pange ülejäädaw raha intressi peale, üirige linnas endalle maja ja teil on kõige õntsam elu.“

„Seda ei tahaks mina koguni teha,“ wastas Adele, „mina tahaks mõisat edasi pidada, kunni — — —“

„Kunni mõni mõisniku poeg teile abiks tuleb ja teid lunastab, eks ole õige, mu preili?“ ütles Willur.

„See on tõsi, et mina ühe inimese pärast mõisat tahaks edasi pidada, aga see on nüüd wõeral maal ja tuleb wist mõne kuu pärast tagasi.“

„Aga kas teie wõlgnikud teiega nii kaua kannatawad?“ küsis Willur.

„See'p see asi on, ja sellepoolest tahaks mina teid paluda, minule käemeheks ajuda. Teie olete minu wanemaid tihti awitanud, ega teie siis ka mind maha ei taha jätta.“

„Dohin mina teie oodatud inimese nime teada, siis ehk teeks mina teie tahtmist,“ wastas Willur.

"Olgu siis teile teada, ehk teie kül seda eladeski mõelda ei wõinud. Teie kaubamaja abilist Zuhanit ootan mina ja tema pärast ei müiks mina mõisat ära."

"Tätk nali naljaks!" hüüdis Willur; "teie mõisniku preili ja tema minu õpipõis, ei see lähe korda!"

"Ja ometigi oleme meie üksteisele truust tõutanud ja selle ees ei seisja nüüd enam üfski. Suur kahju on minul minu wanematest, aga nad ei oleks omal eluajal seda minule lubanud nende ees rääkida, mis mina teile nüüd awaldan."

"Minu Zuhan teie peigmees! minu Zuhan! Sel waesel poisil jookseb õnn kui hiir käsile ise suhu. Tema on minu juures esimene auus mees olnud, mispärast ta minu armastust põhjani oma kasuks on teeninud. Teile soowin head õnne ja head elu ja tahan nüüd ohjad teie mõisa peal oma kätte wõtta. Mina olin mõne aasta eest ise mõisa pidaja, kuida seda teate, siis wõin teile wäga hästi abiks olla."

"Tänan teid südamest ja minu Zuhan saab sedasama tegema."

"Zuhan on seda oma kirjade läbi juba teinud ja mind omaks isaks tunnistanud, siis ole julge, et Willur ka oma poja eest hoolt mõistab kanda."

Udele süda kargas rõõmu pärast, sest ta teadis, et Willur enam wõis temale abiks olla, kui mõni muu; sest Willuril oli raha ja tuline tallitus, kui tema asja korra käsile wõttis.

Weel selsamal päewal tõttas Willur U. mõisa. Ta uuris kõik kirjad läbi, rehendas mitmed raamatud järele, kutsus mõisa walitseja enese ette ja küsis kõige põhjade järele ning lubas tema palga maksja ning temale weel kingitust teha, kui ta hästi ja oma kasu nõudmata walitseb. Kirjutas krediitkassa walitsusele, et ta mõisa wõla eest seisab, kui ka kõige muu maksude ja küsimiste eest. Ühe sõnaga, Willur seadis jälle walitsust ja korralist töö elu jõndu paigale. Wiimaks waatas Willur maja, seestpidist korda järele ja leidis siit palju kraami, kulla, hõbedat ja kalli kiwide kraami, mis ühtegi headust ei saatnud, waid aga raha furnult oma kõhus pidasiwad. Ta palus Udelet, kõiki üleliiga asju rahaks teha, siis wõida ta ehk mõisa wõlad kohe tasuda. Udelel ei olnud ühtegi selle wastu ja Willur kraamis kofku, mis wõis, ja wedas linna. Siin tegi ta kõiki rahaks ja waata, tema ei olnud walestanud, asjade eest sai tema weel rohkem, kui mõisa peal wõlga oli.

„Hurraa!“ hüidis Willur, kui Udele ühel päeval jälle tema majasse astus, „teie wanemad on asju väga armastanud, siin seisab 30,000 rubla, mis nende eest olen saanud, ja teil on oma jagu veel kodu. Kui lubate, siis maksan kohe teie wõlad ja teie olete täie U. mõisa omanik.“

„Tehke jeda,“ wastas Udele, „aga minul oleks ka raha sugu waja; tahaks mõnda osta ja oma Zuhanille ka rõõmu teha, kui tema jälle kodu tuleb.“

„Siin on tuhat rubla. Preili, sellega arwan teid läbi saawat.“

„Kiipalju raha ei ole mina eladeski jõowinud,“ wastas Udele, „sadaft on küllalt.“

„Hurraa! See teeb südamele rõõmu, waesid ja hädalisi awitada! Aga preili, teie olete nüüd kõigist wõlgadest lahti, siis ärge elus neid omale jõowige; pidage ka Zuhanit oma käe all, kui see ehk ülemeelseisjeks tahab minna, ja Jumal õnnistagu teid.“

„Aga, auulik Willur, mis on teie waewapalk kõige teie juure tallituse juures?“ küsis Udele.

„Minu waew on juba tasutud, rõõm hädalisi awitada on minu palk. Teie sunnite mind veel kord omas elus abielu peale mõtlema. Aga tühi paljas laste mäng, minule ta enam ei kõlba. Kui kord wanaks saan ja ise ennast enam ei jõua aidata, siis palun teid, auus preili ja oma Zuhanit, minu eest muretseda ja minule U. mõisa rohu peal püherdada lubada.“

„Wäga hea meelega, kui jeda aega näeme, — mõnikord lähewad noored wanade ette,“ wastas Udele.

Willuri tuapoisj astus sisse ja andis teada, et üks noor härra Willuriga kokku tahab saada.

„Palu teda sisse astuda.“

Noor mees astus sisse, teretas ja jäi kui walge post ufse kõrwa seisma.

„Astuge ligemale,“ hüidis Willur, kes praegu sametise sohwa pealt ülesse tõusis.

Noor mees astus ligemale.

„Zuhan, mu kallis Zuhan!“ kiljatas Udele ja langes noore mehele wastu rindu ja surus mitu magusat muisu tema suu peale.

Willur pomises iseeneselle: „Wõtku teid weel, teewad otse minugi südame sojaks.“

Zuhan kiskus ennaſt Adeleſt lahti ja langes Willuri kaela ja nüid ei aitanud üſki aſi, Willur pidi ka furd ſuud andma, et tuba laſſuſ.

„Mu lapſed,“ hüidis Willur, „antſe weel furd üſtõifele kätt ja Zumala õnniſtus olgu teie juures!“ Nende ſõnadega tõttas tema ukſeſt wälja ja kui keegi Willuri ſilmi oleks teraſelt waatanud, oleks nad ſugu niisked leidnud.

Zuhanil ja Adelel oli nüid palju rääkimist, küſimist ja waſtamist, mida meie kõik enam üleſſe ei jõna kirjutada.

Sel õhtul peeti weel Willuri majas weikſed kihiluſed ja ſelleſt wõtsiwad mõned Willuri sõbrad oſa, keſ aga kõik pidiwad ſelle peale kätt andma, et nad tänaſeſt juhtumieſeſ kellegille ei pidanud jutuſtama, kunni tulewal Mai kuul õpetaja kanteſi pealt ſeda kõige rahwalle ſaaks kuulutama; ſee tõutus ſai ka täieſti peetud. Zuhan pidi tõieſe päewal kõige oma teereieſiſt aru andma ja raha kulu rehnungid üleſſe andma.

Zuhan ei olnud Willuri rahaſt ſugugi ſulutanud, waid oma teeniſtuſe rahaga ennaſt aitanud ja ſee rõõmuſtas Willurit otſata.

Adele ſai jälle oma mõiſa ſaadetud ja temale ükſ mõiſtlik õpetud naeſterahwas ſeliſiſeks antud. Muidugi teada käis Willur Zuhaniga tihti nüid U. mõiſas ja rahwas jutuſtas mõndagi: furd olla Willur mõiſa omanik ja preili tema wang, furd jälle olla Willur peigmees, kunni tulewane Mai kuu kõikide filmad pärani kiskus ja Zuhaniſt kui tõieſt peigmeieſt teretas.

Mitmed kaheſeſiwad, mitmed pidaſiwad ſeda naerukſ, aga aſi läks oma ſoodu edaſi ja 20^{mal} Mai kuu päewal peeti W. linnas Willuri majas rõõmulikud pulmad ja nüid kuiwaſiwad kõik jutu jõed ja ſuud ſeiſiwad igal ühel lufuſ.

Zuhan ja Adele jäiwad eſite Willuri tahtmiſe peale W. linna elama. Zuhan aitas teda kauba taſlituſeſ ja Adele mureſeſ maja korra eeſt. U. mõiſa ſai rendi peale antud, aga ſelle tingimieſega, et päris peremehele ükſ lilliaed ja mõned kambrid iga korraſs pruukimieſeks lahti ſeiſiwad.

Adele ſai linnas pea mitme noore häſti koolitatud naeſterahwaga bürgerlikuſt ſeiſuſeſt tuttuwaſs ja leidis täieſti rõõmuliku ſelſkonna elu nende keſkel; mõieſnikud hoitiſiwad ennaſt temaſt eemalle ja Adele ja Zuhan ka nendeeſt, ehk küll mõned raha ega mõieſtuſe pooleſt poolt meie tuntud rahwaſt üleſſe ei kaalunud;

aga mis teha, kui meie maal veel juured waheseinad seisuste wahel seiswad ja praegu veel seisawad.

Kooliõpetus saab aga neid aja toimetusel enam ja enam maha kiskuma ja inimest inimese ligemalle nihutama.

VIII.

Londoni linnas peetakse jelsamal ajal ka rõõmsaid pulme, kui Zuhani neid W. linnas pidas. Kaupmehe hästi koolitatud tütar Liine saab mehele, aga mitte mõne kaupmehele, waid ritte- rille. Peale pulmade reisib noor paar kohe Staalia maale, sealt Schweitsi mägedesse. Põhjatu rikkus mõlemilt poolt on seda abielu põhjendanud, rikkus hoiab teda ka ülewel. Aegamööda saawad aga noor rahwas tõine tõisele armsaks ja nad elawad õnnelikku elu. Liine mõtleb küll mõnikord salajas veel Zuhani peale, aga lustilik elu peletab kõik mõtted ära ja praegune mees on kõige armsam. Kaupmees W. on oma kaupmehe nime naela otja riputanud ja teda kutsutakse lordiks ehk meie keeli mõisnikuks, ja seda nime peab tema ju kandma, muidu ei kõlba ta oma wäimehe kõrwas lauas istuma.

Aga kuida on Liinele niisugune õnn majasse jooksnud?

Londoni linnas oli suur pidu, kus palju mõisnikkusi ja ülemaid kaupmehi oma perekondadega osa wõtsiwad. Selle palli peal oli ka Liine ja üks wõeramaa noor mõisnik. Nende sõprus kaswis terwe õhtu ja noormees wandus igawest truust Liinele ning seda ta ka täitis. Mitmed kõigutasiwad küll selle juures pead, aga Liine oli miljonite pärija ja see tegi kõik heaks. Kahe aastase reisi järele pöörafiwad noor rahwas oma mõisa peale, kus Liine esimine perenaine majas oli.

Wanaprouale aga ei olnud poja abikaasa esiotsa mitte meele järele, aga aegamööda leppis ka see poja walitsemisega ja rahu pööris majasse, sest Liine mõistis wana prouat õigel ajal armas- tusega lepitada.

Ühel wäga ilusal päewal juhtus grahw Arthur oma noore, kõigist ümberkautse mõisnikkudest wäga auustatud prouaga Willuri kontori, oma mõisa tarwitust muretsema. Zuhani filmad lange- siwad kohe proua peale ja omaks suureks imekspanemiseks tundis tema Londoni linna Liinet jälle ära.

Sedajama sündis ka Viine juures, aga tema tegi ennaft ime wõeraks. Arthur aga läks sugu oma asju raha pangas tallitama ja Viine pööris jälle Willuri kontorisje tagasi; siin andis ta Suhaniile kätt ja palus muu rahwa juures tema sündimise seisuse üle juud pidada. Seda täitis Suhan ka mehiselt ja aegamööda said weel Suhani kui ka Arthuri prouad salajas tõine tõise sõbraks, aga nende mehed jäiwad wõeraks.

Willur pidas weel mõnda aastat oma kaupmehe ametit ja kaswatas raha, oma kuuekümmenmas aastas jäi ta haigeks ja surm surus ta filmad kinni. Suhan ja Udele, kui ka nende lapsed nutsiwad teda wäga kangesti taga, tema oli neile tõesti isaks ja nõuuandjaks igal pool olnud. Omas testamendis oli Willur kõik oma liikumata ja liikumata warandust oma Suhani ja tema lastele kinkinud ja seda ei olnud mitte pisut. Suhan ei tahtnud enam kauplemisega tegemist teha, waid tegi kõik rahaks, ostis weel tõise mõisa ja elas õnnelikku elu.

Ühel päewal tuli üks wana halli peaga sant Suhani mõisa ja palus armu andid. Suhan küsis tema nime järele ja ta ütles enda nime August Mõlleri olema.

August Mõller, see on ju minu isa suur wõlgnik, mõtles Suhan ja küsis: „Tuntsite teie oma noores põlwes üht Suhan Tangut?“

„Tuntsin küll ja mina olen tema firstunaelaks saanud. Mina laenasin tema käest mõne saja rubla raha ja hakkasin üht trahterit pidama, aga Sumala õnnistus lahkus minust, mina sain pangrotiks ja pidin aasta otja wangis istuma. Mõnda olen mina püüdnud hakata, mõnda ametit ja seisust, aga sandikepp on minu osaks arwatud ja selle seisuse sees poen muulla põrmu.“

„Sõstuge wanakene,“ ütles Suhan, „mina tahan teile südame kinnitust tuua.“

Suhan tõttas oma kambri, tõmbas raha kwiitungi omaft weikseft emast päritud kastist wälja, wõttis pudel weini ja mõnda muud weel südame kinnituseks ja tõttas wanakese juurde.

Suhan kallasklaasi täis, mis wanakene rõõmuga tühendask. „Tõise jala peale ka,“ ütles Suhan. Wanakene sai üpris rõõmsaks ja jutustask palju omaft elust, aga wahel kahetses jälle waest Tangut petnud olema.

„Kas tunnete seda kirja, wanakene?“ küsis Suhan.

„See on minu kiri, kust on see teie kätte saanud?“

Zuhan süitas kirja põlema ja ütles: „Nüüd, wanakene, mõite sellepoolest filmad rahuga kinni panna, teie mõlg on maksitud. Mina olen Tangu poeg — ja seal tuleb minu abikaasa.“

„Sumal õnnistagu teid!“ kogeles wanakene filmavees.

Zuhan pidas wanakest mitu päewa oma juures ja pakkus temale oma juures aiawahi ametit, aga wanakene tänas kõige hea eest ja tõttas jälle mööda maailma reisima. —

Zuhani järeltulijad on praegu suure auu sees ja neid nimetatakse nüüd v. G.

Kus nad elavad, jäägu lugijatele teadmata, — armastus ei küsi tihti seisuse järele.

Handwritten text, mostly illegible due to fading and bleed-through from the reverse side. The text appears to be organized into several lines or paragraphs.

Schnakenburg'i trüki- ja kiwitrüki-kojas

Tartus on wälja tulnud:

- Abelliino, suur bandiit ehk eluwõtja.** Hind 16 kop.
Admokat tohtri ametis. Lustmäng neljas waatuses. H. 25 f.
Alfonso ja Rosa ehk armastus ja kättemaksmine. H. 16 f.
Ameerika metsades. Hind 18 kop.
Arakadunud poeg. Wiis jutlust saksa keelest ümbertõlgitud.
Hind 25 kop.
Bosko kunstüübid. Hind 15 kop.
Cestirahwa õhtone juttustaja. Hind 12 kop.
Cesti, Liivi ja Kuura maa ajalugu. Riietsest ajast meie
ajani. Hind 60 kop.
Elu- kirjad wõi Dune-kaardid. Hind 10 kop.
Esimene noor juttomees. Hind 25 kop.
Heinamaa tegija. Hind 12 kop.
Heenowera ajalik eluaeg. Hind 10 kop.
Ilus Mageloone. Wäga armas ja häle jutt noore ja
wanale jutustatud. Hind 10 kop.
Josef Gaibeni ellokäik. Üks illus jut. Hind 20 kop.
Jutustused Wenemaal. Hind 20 kop.
Kaks sõjawangi. Hind 20 kop.
Kalewi poeg. Üks ennemuistene Cesti jut. Kabeštümneš
laulus. Kolmas trükk. Hind 1 rubla 20 kop.
Kasuline kõgi- ja majapidamise ramat. Hind tõidetud
1 rubla 20 kop.
Kleine esku. Handgrammatik. Preis 50 Kop.
Kodu-kool. Esimene ja teine raamat. Hind à 25 kop.
Kooli-kaart, Liivi, Cesti- ja Kuura-maa. Saksa-, eesti- ja
läti-keeli. Hind 20 kop.
Kooli laulmise raamat, 6 jaos. Hind 82 kop.
Kooli-seina-kaart. Liivi, Cesti- ja Kuura-maa. Saksa-, eesti-
ja läti-keeli. Lasteeritud ja rullis pandud. Hind 5 rubla
50 kop. Linase riide pääl mapi sees. Hind 4 rub. 50 f.
Kooli-teadus. Hind 30 kop.
Kuues Cesti juttotooja. Ennemuistised juttud. Hind 16 kop.
Kulla wõimus. Hind 20 kop.
Lagle Leno laul. Hind 3 kop.
Lehekuu öied. Hind 18 kop.
Liina. Ühe Cesti tütarlapse elulugu, temast enesest jutustatud.
Hind 30 kop.
Lille pöösas ehk elu ja armastus. Hind 10 kop.
Looduse õpetus. Koolmeistritele ja koolidele. I. Elajate riik.
(Piltidega). Hind 80 kop.
Loomise saladused. Hind 8 kop.
Maakera elu ja olu. Hind 32 kop.
Meeslastest ning nende pidamisest. Hind 30 kop.
Metsa roosid. Lille pöösas ehk elu ja armastuse teine jagu.
Hind 8 kop.
Mängu tuba. Hind 20 kop.
Märdi-õhtu laulud ja kõned. Hind 5 kop.

Mõistlik majapidaja ja laste kasvataja. Hind 32 kop.
 Kallja Sõber. Hind 18 kop.
 Reegri kuningas Kambuda. Hind 12 kop.
 Kalljas Eesti juttotooja. Hind 18 kop.
 Kalljas Eesti laulutooja. Hind 18 kop.
 Nelli Wene Robinsoni. Tõeste sündinud lugu mööda läinud
 aasta sajast. Hind 5 kop.
 Naisterahwa kolm elu-iga. Otja Anne maenitsuse kiri ja
 Tõtte Tiu nutulaul. Hind 10 kop.
 Oberon, ehk see vägev waimutuningas. Hind 20 kop.
 Ditti Döpit ehk Kalljakad laulud, noorde poiste ja neiudele. Hind 8 kop.
 Õpetus kuidas sa wõid rikkaks jääda. Hind 12 kop.
 Piibli salmid kattekismusse selletussels. Hind 12 kop.
 Piirikiwi. Esmesed luuletused. Hind 12 kop.
 Kallja keele õpetaja Eesti kooli lastele. I ja II, à 50 f.
 Kalljakeele õppimise juhhatamine. Tõine trükk. Hind 25 f.
 Seitsemes Eesti jututooja. Hind 16 kop.
 Säärane Mulk ehk sada warka tangusoola. Hind 40 kop.
 Sõda sannum ja terretamine ehk 10 kaunist laulo sõda ajal. Hind 7 kop.
 Sõja sõnumid. Kirja pannud M. J. Eisen. 2 andes à 10 f.
 Täpi-Tark oma kena küsimise ja kostmise mängibega. H. 12 kop.
 Zuleforn. Üks kurblik näitemäng kahes waatuses. H. 50 f.
 Unenägude seletaja. Kõik kõpsiste nägemiste, wiirastuste ja nägude proowitud seletused. Hind 15 kop.
 Uus kalljakeele õppimise-ramat marahwale. I. jagu. Tõine trükk. Hind 30 kop.
 Uus teekäia ramat kus sees on ilmalikud näggemissjed aga waimolikud tähhendamisjed. 3. jaggo. Hind 20 kop.
 Uus AD-raamat, à 15 kop.
 Üht asja on tarwis. Uus jutluse raamat. Hind kõitmata 1 rubla 60 kop., köidetud 2 rubla.
 Üks ramat wannast rahwast. Hind 5 kop.
 Wabaduse mõitlused. Historialil jutustus Hispaaniamaa kahesjamast aastasajast. Hind 24 kop.
 Wanne ja õnnistus. Kurblik näitemäng, kahes waatuses. H. 30 f.
 Weike jutto ramat, kus sees on nelli kentsakat jutto. H. 10 f.
 Weike külwimees. Hind 40 kop.
 Wene-Kallja-Eesti keeli kõneajud, nende keelte rutusjeks lättesaamisjeks. Hind 60 kop.
 Weike makeele sanaraamat. Hind 90 kop.
 Willandi Jutupuhja. Nelli imelikku tõeste sündinud lugu. Hind 12 kop.
 Willandi laulil. Tõine parandatud trükk. Hind 25 kop.
 Willandi laulil. 3. ramat. Hind 18 kop.
 Willi. Jutustus Ameerika maast. Hind 24 kop.
 Wirrmar. Lustimäng wiies järgus. Hind 24 kop.
 Wõitlemised Plewna linna ümber. Piltidega. Hind 40 kop.

Schnakenburg'i raamatupood

Tartus.